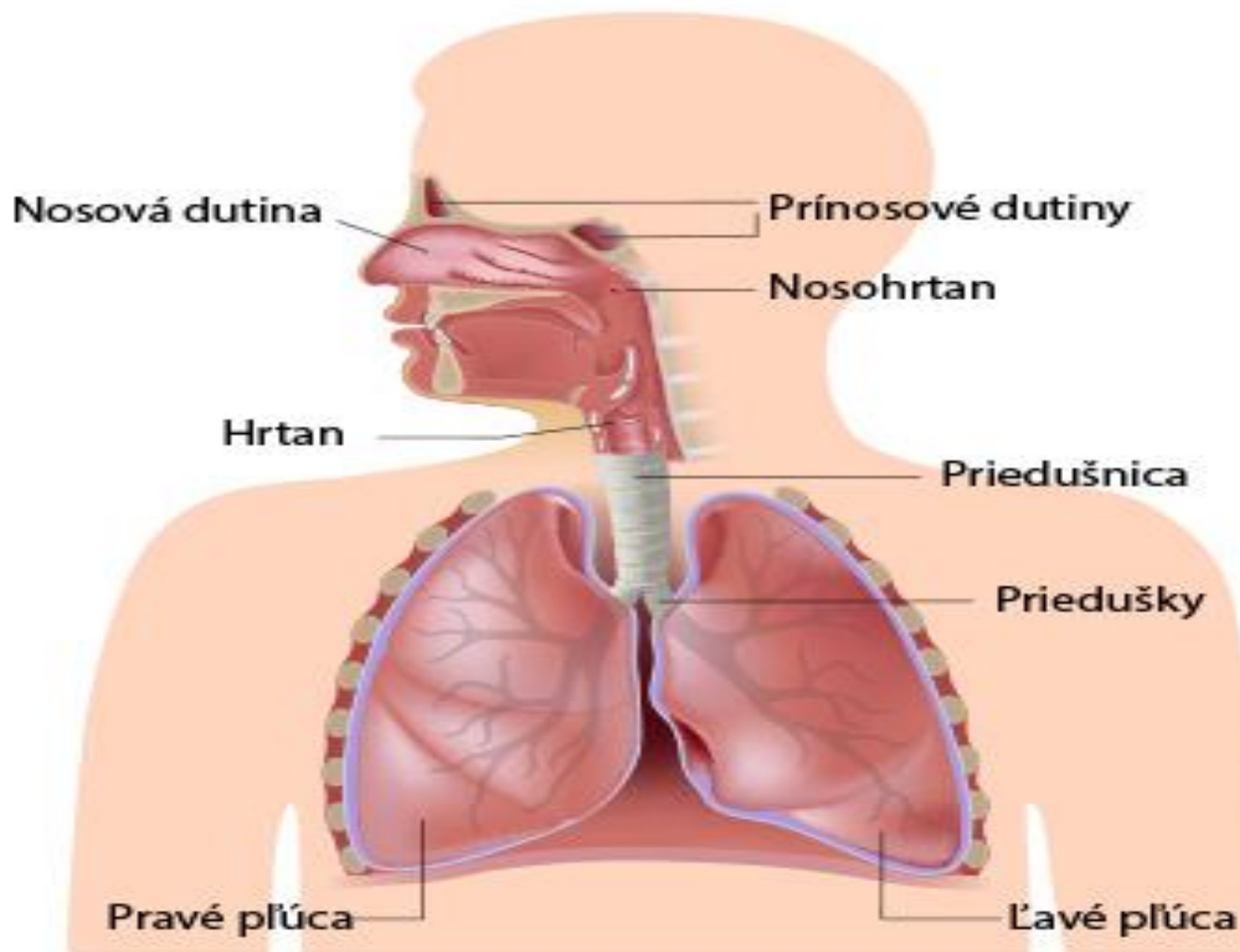

Respirační systém

Dýchacia sústava

Dýchanie

- Základná podmienka zachovania života
- Proces, nevyhnutný pre prežitie
- Prebieha automaticky
  - bez toho, aby sme v pokoji potrebovali vôľové úsilie
  - dýchanie vieme kedykoľvek na chvíľu zastaviť a formovať (hlĺbka a frekvencia)
- Na dýchaní sa podieľa systém:
  - RESPIRAČNÝ SYSTÉM**
  - KARDIOVASKULÁRNY SYSTÉM**
  - KRV**
  - CNS (regulácia)**

Respiračný systém

- Funkcie dýchacieho systému
- Morfológia dýchacieho systému
- Mechanika dýchania
- Vonkajšie prejavy dýchania
- Povrchové napätie, surfaktant, compliance
- Parametre charakterizujúce ventiláciu
  - Tlaky a objemy v dýchacom systéme
  - Statické a dynamické parametre ventilácie
- Difúzia – prenos dýchacích plynov
- Hypoxia, oxygenoterapia
- Regulácia dýchania

Funkcie respiračného systému

1. **Výmena dýchacích plynov: prívod O_2 a výdaj CO_2**
medzi vonkajším prostredím, krvou a tkanivami
2. **Udržanie acidobázickej rovnováhy** - spolu s pufrovacími systémami a obličkami
  - **hyperventilácia** – zvyšuje pH- **alkalóza**
  - **hypoventilácia, apnoe** - znižuje pH – **acidóza**
3. **Vylučovanie prchavých látok** - alkohol, acetón, cesnak
4. **Termoregulácia** - 10%
5. **Tvorba reči a zvukových prejavov**
6. **Emočné prejavy** - plač, smiech, krik
7. **Podiel na venóznom návrate krvi** - negatívny pleurálny tlak zvyšuje venózny návrat krvi (pomocná hrudná pumpa)
8. **Ochranná funkcia** - pred vonkajšími škodlivinami - **kašeľ, kýchanie**
9. **Podiel na brušnom lise** – defekácia, mikcia, pôrod, kašeľ
10. **Čuchová percepcia**
11. **Metabolická a endokrinná funkcia** - surfaktant,
12. **Plúcny rezervoár krvi** - 400ml

Dýchanie

Súbor procesov

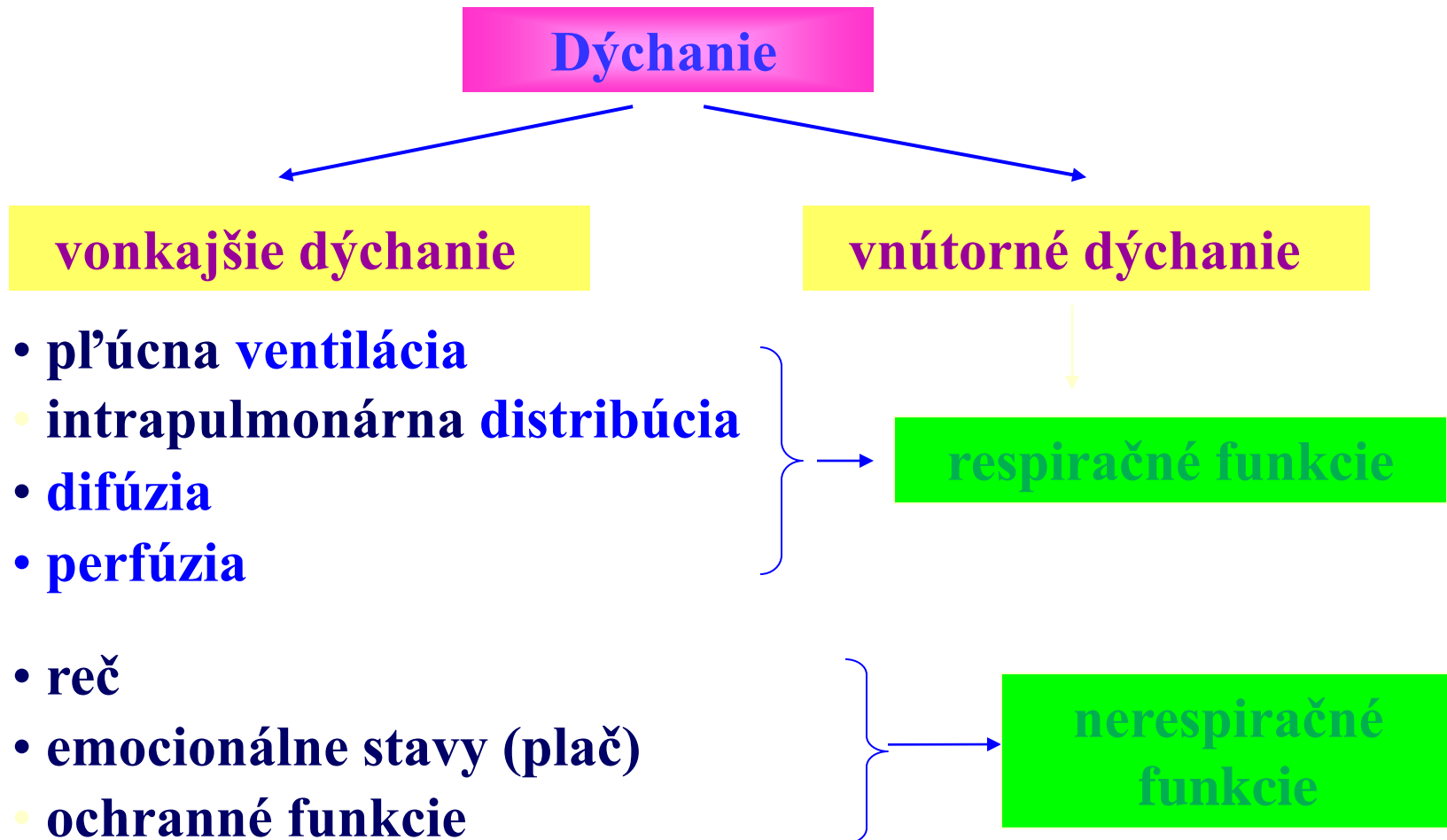
➔ výmena dýchacích a krvných plynov

Rozdelenie:

vonkajšie dýchanie - výmena dýchacích plynov medzi vonkajším prostredím a pľúcami

vnútorné dýchanie - výmena dýchacích plynov medzi vnútorným prostredím a tkanivami (krvou, intersticiálnou tekutinou a bunkami)

RESPIRAČNÝ SYSTÉM

- Ventilácia** ▶ cyklická výmena vzduchu v pľúcach počas vdychu (inspíria) a výdychu (expíria), zabezpečená kontrakciou dýchacích svalov
- Distribúcia** ▶ miešanie inšpirovaného vzduchu so vzduchom, ktorý zostal v dýchacích cestách a v pľúcach po výdychu (150 ml = anatomický mŕtvy priestor)
- Difúzia** ▶ prestup O_2 a CO_2 v smere tlakového gradientu cez alveolo-kapilárnu membránu (Fickov zákon)
- Perfúzia** ▶ cirkulácia krvi pľúcny mriežkou

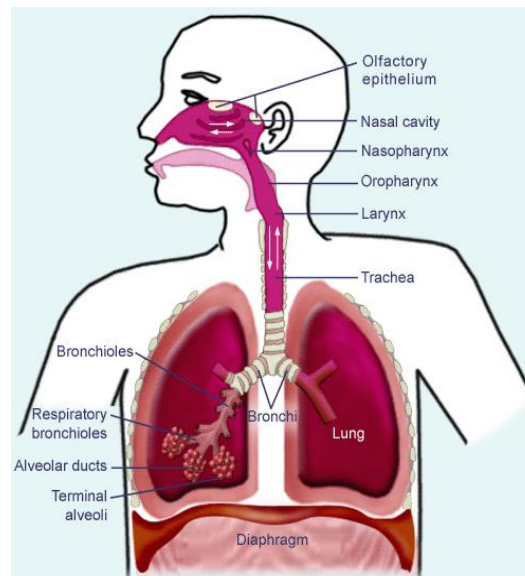

Dýchacie cesty (konduktívna a respiračná zóna)

KONDUKTÍVNA ZÓNA

- HDC - nosová dutina, nosohltan a hrtan
- DDC - priedušnica – trachea
2 priedušky – bronchy
priedušničky – bronchioly
terminálne bronchioly

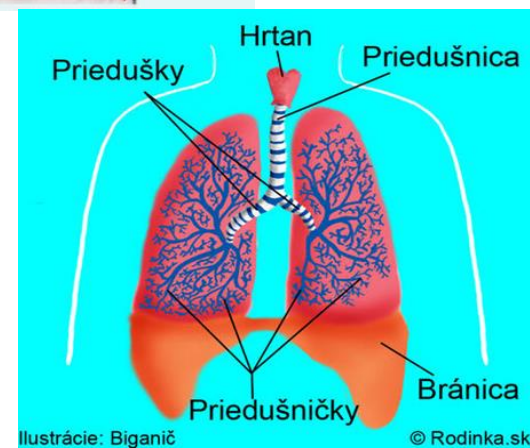
– **vzduch sa transportuje a upravuje**

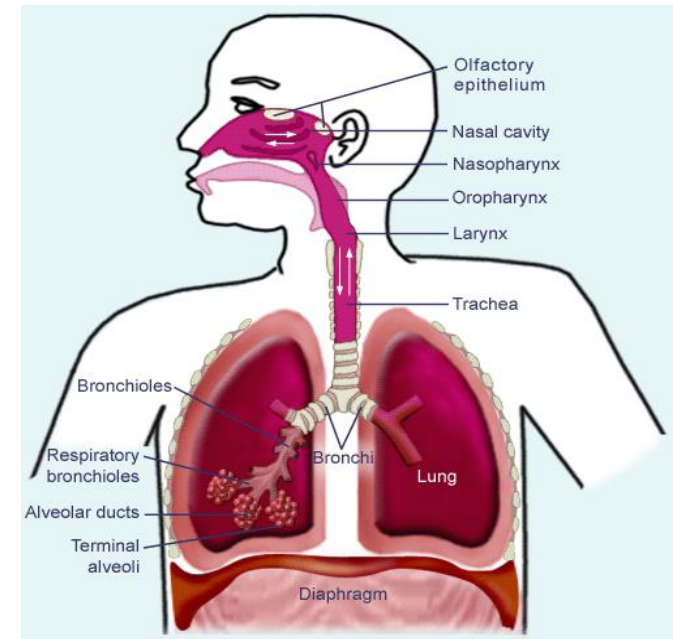
RESPIRAČNÁ ZÓNA

Pľúcne mechúriky: alveoli pulmonis

- **prebieha výmena dýchacích plynov**

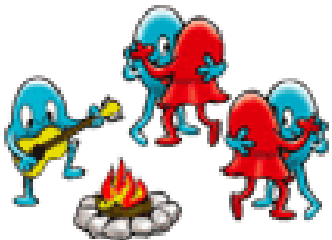

Dýchacie cesty :

□ **Nerespiračná časť** – **mrtvý priestor**
150 ml !!!

□ **Respiračná časť** – **plúcne mechúriky -
alveoly**

RESPIRAČNÝ SYSTÉM

1. **Pasívne štruktúry** (hrudník):

Chrupkovité a kostné tkanivo, kostra hrudníka, elastické väzivo,.....

2. **Aktívne štruktúry** (pohybové štruktúry) - **dýchacie svaly**:

bránica

interkostálne svaly hrudníka

pomocné dýchacie svalstvo

3. **Transportné štruktúry** - krvné elementy – **erytrocyty** – **hemoglobín** – prenáša O_2 z pľúc do tkanív

4. **Sekrečné štruktúry** - epitelové bunky alveolov - **surfaktant**

Mechanika dýchania

Ventilácia – cyklické striedanie dvoch dejov:

- 1. vdych - inspírium**
- 2. výdych - expírium**

sú zabezpečované

PRÁCOU DÝCHACÍCH SVALOV

Inspírium - nádych

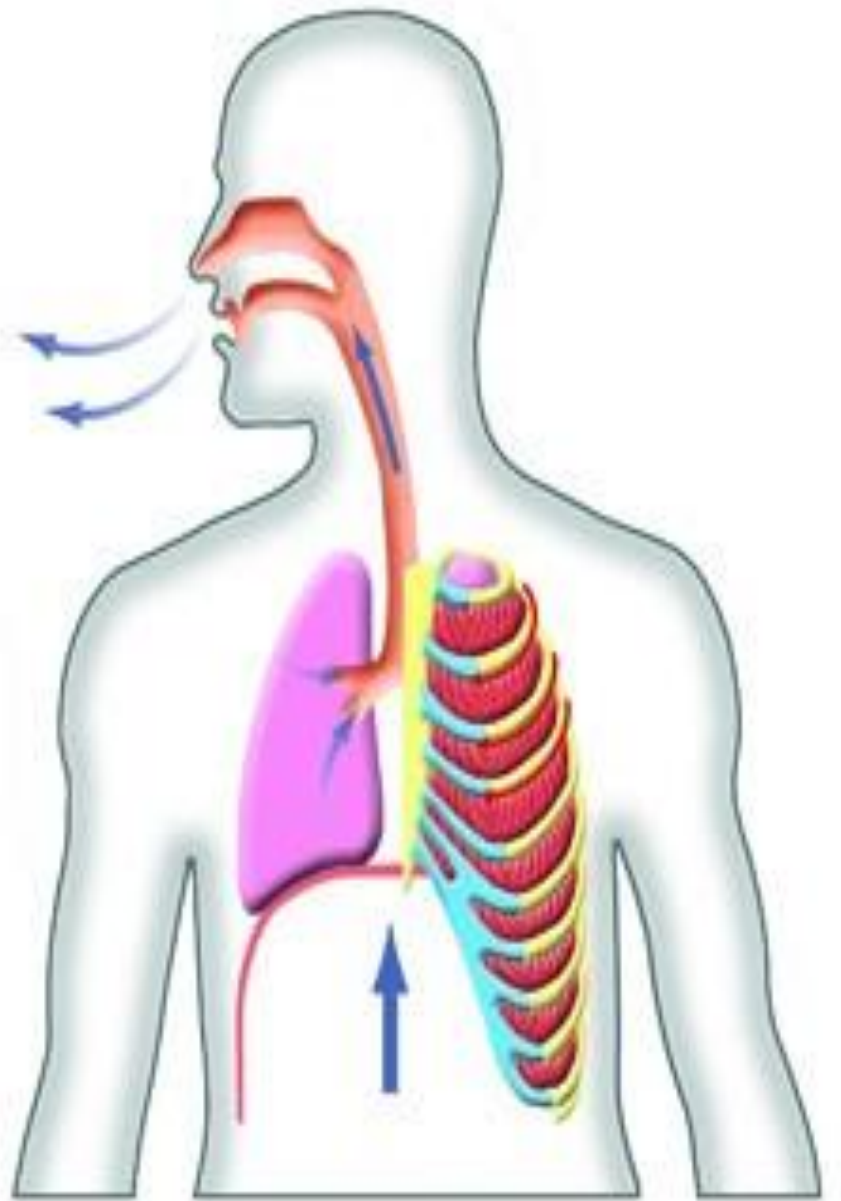
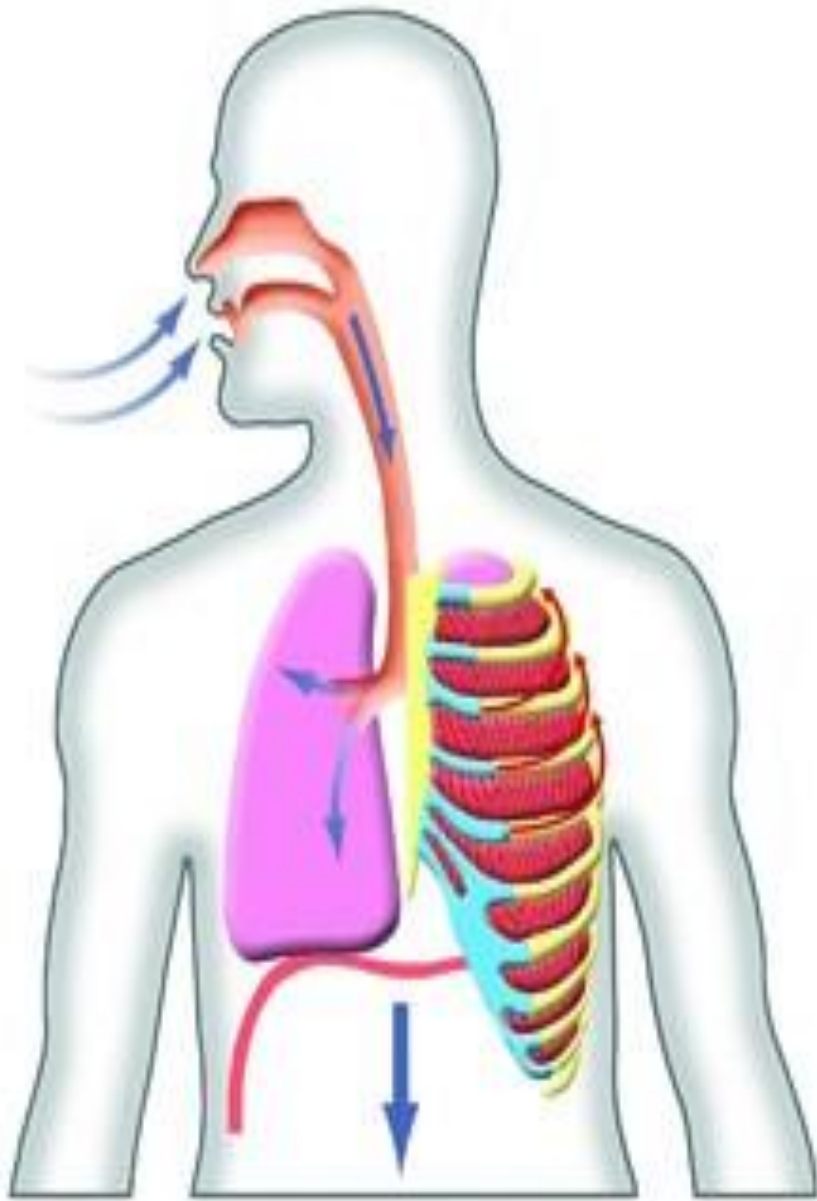
Vždy aktívny dej, ktorý nastáva st'ahom bránice a medzirebrových svalov

- **BRÁNICA – hlavný inspiračný sval**
- **U novorodenca je jediným dýchacím svalom !!!**
- pri kontrakcii sa jej vyklenutá časť sploští, posunie do brušnej dutiny
- pri dychovom objeme 500 ml je posun bránice o 1,5 cm kaudálne
- pri maximálnom vdychu až 10 cm
- pri expíriu sa pasívne vracia do svojej polohy
- pri aktívnom úsilnom výdychu – pri kašli sa presúva bránica vyššie do hrudnej dutiny - vysoký stav bránice

- **MEDZIREBROVÉ SVALY**
- **Mm.intercostales externi** - sa pri inspíriu kontrahujú a dvíhajú rebrové oblúky zdola nahor a dopredu

- **POMOCNÉ DÝCHACIE SVALY**
- **Mm.scaleni, mm.sternocleidomastoideus, m.pectoralis major, minor** - pri namáhavej práci, šport.výkonoch, zvýšenom odpore

Exspírium - výdych

Pasívny dej

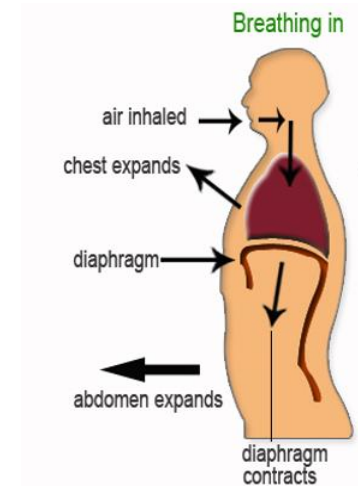
- **Medzirebrové svaly - mm.intercostales interni** – prit'ahujú rebrá k sebe a nadol
- **Pomocné dýchacie svaly –brušné svaly - m.rectus abdominis, m.obliquus ext., int., m.transversus abdominis** - pri aktívnom výdychu (pri námahe, ochoreniach pľúc a ľavej srdcovej komory)

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - mechanika dýchania

Inspirácia

- **externé interkostálne svaly** sú *aktívne kontrahované*
- **diafragma (bránica)** sa *kontrahuje smerom dole*
- **kapacita hrudníka** sa *zväčšuje*
- **tlak medzi pleurami** sa *redukuje*
- **elastické tkanivo pľúc** sa *nat'ahuje*
- **pľúca expandujú do torakálnej dutiny**
- **tlak vzduchu v alveoloch** je *menší ako atmosférický tlak*
- **vzduch je nasávaný** do alveolov z atmosféry

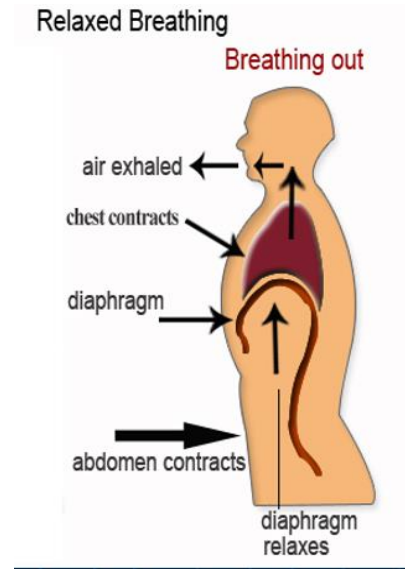

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - *mechanika dýchania*

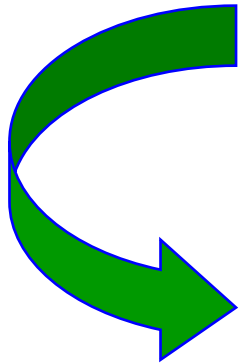
Expirácia

- **externé interkostálne svaly** *relaxujú*
- **diafragma** *relaxuje*
- **kapacita hrudníka (thorax)** *sa znižuje*
- **tlak medzi pleurami** *sa zvyšuje*
- **elastické tkanivo pľúc** *sa vracia do pôvodnej polohy*
- **tlak vzduchu** v alveoloch je *väčší* ako atmosférický tlak
- **vzduch** je *tlačený* z alveolov do atmosféry

Ventilácia

rozdiely tlakov vzduchu medzi atmosférou
a alveolami

- **Inspírium** - objem hrudníka **↑**
|| **→** klesá intratorakálny tlak
– vzduch prúdi do pľúc

- **Expírium** - opak

Hladké svalstvo dýchacích ciest, regulácia

- nachádza sa od trachei, v bronchoch až po respiračné bronchioly
- usporiadané je špirálovite a cirkulárne
- pri pokojnom dýchaní má určitý **svalový tonus**, ktorý spolu s pleurálnym tlakom zabezpečuje aktuálny prievit bronchov
- Kontrakciou svalov sa priedušky (bronchy) zužujú a skracujú

- V inšpiriu sa DC rozširujú a predlžujú
a v exspíriu sa zužujú a skracujú

□

Dýchacie cesty sú inervované **autonómnym nervovým systémom**

- Tonus hladkých svalov je pod kontrolou **PARASYMPATIKOVÝCH (cholinergných)** a **SYMPATIKOVÝCH (adrenergných)** nervov

- **Stimulácia parasimpatika – BRONCHOKONSTRIKCIA** -
zúženie bronchov a zvýšenie odporu dýchacích ciest
- P: inervuje dých. cesty vláknami blúdivého nervu **n.vagus (X)**
- postgangiové zakončenia sú cholinergné, mediátorom:
acetylcholín

- Tonickou aktivitou n. X sa udržiava mierny tonus hladkého svalstva
- Pri zvýšenej aktivite v eferentných vláknach n.X sa lúmen zužuje a sťahuje

- **Stimulácia sympatika – BRONCHODILATÁCIA** –
rozšírenie bronchov
- Inhibičná sympatiková inervácia pôsobí proti bronchokonstriččnému vplyvu

Vonkajšie prejavy dýchania

- Dýchacie pohyby
- pohľad – pravidelnosť dýchania
  - frekvencia dýchania
  - rozsah dýchania
    - u žien prevláda „hrudníkové dýchanie“
    - u mužov sa viac uplatňuje bránica – „abdominálne dýchanie“
- Dýchacie šelesty – alveolárne a bronchiálne dýchanie

Klinické pojmy charakterizujúce dýchanie

- **Eupnoe** - normálne dýchanie - f (12-16/min, V_T :500ml)
- zmena dych. frekvencie - **bradypnoe, tachypnoe**
- zmena dychového objemu - **hypopnoe, hyperpnoe**
- zmena dych.objemu a frekvencie - **hypoventilácia, hyperventilácia**

- **Apnoe** - zastavenie dychu na viac ako 10 s – (insp. a exspir.apnoe)
- **Dyspnoe** – „dýchavica“ – subjektívny pocit nedostatku vzduchu
- **Ortopnoe** – zlepšenie dýchania po zmene polohy z ľahu do sedu,
- **Gasping** – lapavé dýchanie s mohutnými inspiračnými pohybmi –
typické pre začiatok dýchania po narodení
a pre agonické stavy

VENTILÁCIA PĽÚC

□ Objem vzduchu vdýchnutého a vydýchnutého za určitú časovú jednotku

□ **Pokojná minútová ventilácia: 5-9 litrov/min**

$$\dot{V} = V_T \cdot \text{frekvencia}$$

$$V_T = 500 \text{ ml}$$

$$f = 10 - 18 \text{ vdychov/ min}$$

Maximálna min. ventilácia: až do 140 l /min

pri intenzívnej práci môže dych. objem dosiahnúť hodnotu 3500ml a frekvenciu 40/min

- Výmena plynov prebieha iba v ALVEOLÁCH,
- do nich prenikne len časť **DYCH.OBJEMU** (V_T)

|| **ALVEOLÁRNA VENTILÁCIA**

- Zvyšok ostáva v **PRÍVODNÝCH DÝCHACÍCH CESTÁCH** (od nosa až po terminálne bronchioly) - nie sú zásobované pľúcnym obehom
- neslúžia na vlastnú výmenu plynov

|| **MŔTVY DYCH.PRIESTOR**

ALVEOLÁRNA VENTILÁCIA

- Objem časti minútovej ventilácie, ktorá sa dostáva do alveol a priamo sa podieľa na výmene plynov

$$\dot{V}_A = (V_T - V_D) \cdot f$$

Alveolárna ventilácia: 3,5 – 6,3 l/min

- Za normal.okolností sa prispôsobuje potrebám látkovej premeny

Alveolárna ventilácia

Dychový objem	Frekvencia dýchania	Minútová ventilácia	Ventilácia mŕtveho priestoru	Alveolárna ventilácia
500 ml	12	6000	$150 \times 12 = 1800$	$350 \times 12 = 4200$
1000 ml	6	6000	$150 \times 6 = 900$	$850 \times 6 = 5100$
200 ml	30	6000	$150 \times 30 = 4500$	$50 \times 30 = 1500$

Pri plytkom dýchaní s menším dychovým objemom a vyššou frekvenciou dýchania je alveolárna ventilácia oveľa nižšia ako pri hlbokom a pomalom dýchaní

□ MŔTVY DYCH.PRIESTOR:

- Priestor dýchacích ciest, ktoré patria do konduktívnej zóny
- Vzduch v prívodných dýchacích cestách = od nosa až po terminálne bronchioly
- vzduch sa transportuje a neslúži na vlastnú výmenu plynov
- Priestor DC, kde sa vzduch transportuje bez významnej výmeny dýchacích plynov medzi vzduchom a krvou
- **150 ml**
- **Objem dýchacích ciest, kde neprebíha výmena plynov**

Mŕtvy dýchací priestor

Ventilácia mŕtveho priestoru: **1800 ml/min**

$$\dot{V}_D = V_D \cdot f \quad (150 \times 12)$$

Význam mŕtveho priestoru

- 1. **prívod vdychovaného vzduchu** - nárazník medzi atmosférou a alveolami
- 2. **zvlhčovanie, predhrievanie** - pri prechode DC sa vzduch nasycuje vodnými parami a zohrieva na telesnú teplotu
- 3. **čistenie vdychovaného vzduchu** - v tomto priestore sa vychytávajú všetky častice s väčším priemerom ako 1 μm (hlien v nose, hrtane, priedušnici a bronchoch)
- 4. **tvorí časť hlasového aparátu**

Povrchové napätie

- **Elasticita pľúc závisí od stavu elastických vlákien pľúcneho parenchýmu a od povrchového napätia alveolov**
- **Povrchové napätie:**
  - je na rozhraní alveolárneho vzduchu a tenkej vrstvičky tekutiny vystielajúcej alveoly
  - **bráni rozpínaniu pľúc**
- **Pre alveoly - (sfer.útvary) platí: LAPLACEOV ZÁKON**
$$(p=2T/r)$$
- **Pri zmenšovaní polomeru (r) alveol, sa zvýši povrchové napätie (T) nad distenč.silami (p) - došlo by k splasnutiu alveol**

Surfaktant

- Látka lipoproteínového charakteru
70 - 80% fosfolipidy - fosfatidylcholín, fosfatidylglycerol, 8-10% proteíny)
- Tvorená je alveolárnymi bunkami II. typu – v ER
- Nachádza sa na vnútornom povrchu alveol
- Dostáva sa do kontaktu je na rozhraní - vzduch a tekutina
- **Znižuje povrchové napätie** (zabraňuje splasnutiu alveol)
- (povrchové napätie je nepriamo úmerné koncentrácii surfaktantu)
- **Význam: pri rozvinutí nevzdušných alveol prvými dýchacími pohybmi u novorodenca**
- Nedostatok surfaktantu: u nedonosených detí – splasnutie alveol - RDS syndrom, fajčenie, dlhotrvajúca inhalácia kyslíka

Nedostatok surfaktantu

□ 1. IRDS syndróm (respiratory distress syndrome)

Vý: u nezrelých novorodencov

Klinické prejavy: poruchy dýchania, tachypnoe, expiračné stonkanie

Majú zníženú pľúcnu poddajnosť, zvýšená dychová práca, únik proteínov z plazmy do alveol

□ 2. ARDS syndróm (adult respiratory distress syndrome)

Často je sprievodným znakom multiorgánového zlyhávania na JIS (sepsa, aspirácia obsahu žalúdka s HCl, oxidatívne poškodenia)

IRDS syndróm

- Ohrození sú novorodenci narodení pred 32. týždňom tehotnosti - v tomto období ešte nie sú bunky produkujúce surfaktant zrelé.
- Negatívny vplyv na tvorbu surfaktantu môžu mať aj pridružené choroby matky (infekcie, cukrovka, vysoký krvný tlak).
- Preto pri nedostatku pľúcneho surfaktantu pľúcne mechúriky kolabujú a nemôžu sa podieľať na výmene dýchacích plynov a tým hrozí udusenie.

Liečba RDS syndrómu

- prevencia - aplikácie látok urýchľujúcich zrenie pľúcnych buniek a tým aj tvorbu surfaktantu.
- Tieto látky sa podávajú pri hroziacom predčasnom pôrode už v tehotenstve.
- Po pôrode sa ako náhrada používajú rôzne preparáty prirodzených alebo umelo vyrobených surfaktantov, ktoré sa podávajú priamo do pľúc.
- Podporná liečba zahŕňa aplikáciu kyslíka, v najt'ažších formách treba dieťa napojiť na ventilátor.

Poddajnosť pľúc - compliance

- Poddajnosť pľúc a hrudníka je väčšia, ak na vdýchnutie toho istého objemu vzduchu do pľúc potrebujeme vyvinúť menšiu silu
- platí pre zdravé - elastické pľúca !!!
  - Pri CHOBPCH, fibróza pľúc, edém pľúc, stáza - (tuhosť pľúc) – znižuje sa compliance (poddajnosť)
- || zvyšuje sa sila na prekonanie odporu

Parametre charakterizujúce ventiláciu

- Dýchacie pohyby
- Tlaky v dýchacom systéme
- Objemy a kapacity pľúc
- Prietoky a odpory DC

Ventilácia

- Príčinou výmeny vzduchu medzi vonkajším prostredím a alveolárnym vzduchom t.j ventilácie pľúc,
sú zmeny vnútrohrudníkového tlaku
- Sú vyvolané účinkom dýchacích svalov na hrudník a sprostredkované navzájom spojenými pleurami
- Následkom ventilácie vznikajú zmeny tlakov a objemov v DS
- Proti nim pôsobia dýchacie odpory, ktoré závisia od vlastnosti DS a prúdu dýchaného vzduchu v DC

Mechanizmus ventilácie

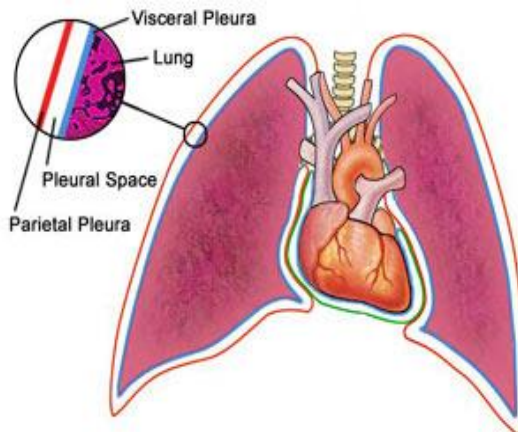
Plúca – uložené v hermeticky uzavretej dutine hrudníka

- Vnútorňý povrch steny hrudníka – pohrudnica → (pleura parietalis)
- Vonkajší povrch plúc – popľúcnica → (pleura pulmonalis)
- Medzi pleurami štrbina 5 – 10 μ m -

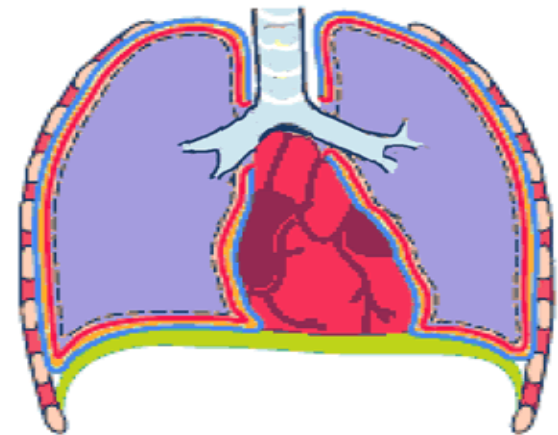
- interpleurálny priestor

interpleurálna tekutina 2 ml

je stále negatívny
tlak, ktorý
rozpína plúca

— Pleura parietalis
— Pleuraspalt
— Pleura pulmonalis
- - - Lunge
— Zwerchfell

Dýchacie tlaky a dychové objemy

- Ventiláciu vykonávajú dýchacie svaly, kt. ovládajú pohyb hrudníka vytvárajú zmeny tlaku nevyhnutné pre prúdenie vzduchu

Alveolárny tlak

Tlak vzduchu, prenášaný z pleurálnej štrbiny prostredníctvom viscerálnej pleury do pľúcnych alveolov

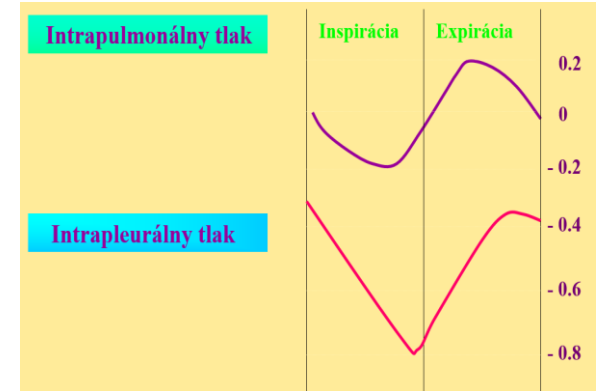
Závisí od fázy dychového cyklu

Počas vdychu je negatívny, vzduch sa nasáva do pľúc

Počas výdychu je pozitívny, vypudzuje vzduch z pľúc

- Pri vdychu vzniká v alveolách podtlak od $-0,2$ až po $-0,4$ kPa oproti vonkajšiemu tlaku, čo vyvoláva prúdenie vzduchu
- Pri výdychu vzniká v alveolách pretlak $0,2$ až $0,4$ kPa, ktorý vypudzuje vzduch z pľúc

Interpleurálny tlak P_{lp}

Hodnota interpleurálneho tlaku

Pokožné inspírium

- 0,8 až -1,1 kPa (- 6 až - 8 mmHg)

Úsilné inspírium

- 4 kPa (- 30 mm Hg)

Pokožné expírium

- 0,3 kPa (- 2,5 mmHg)

**Expulzívne procesy –
kašeľ, kýchanie, pôrod**

+10 kPa (+80 mm Hg)

Alveolárny tlak

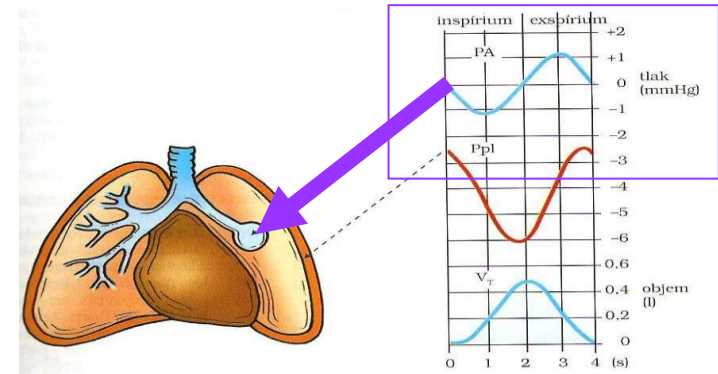
Alveolárny tlak PA - tlak vzduchu, prenášaný z pleurálnej štrbiny prostredníctvom viscerálnej pleury do pľúcnych alveolov

Závisí od fázy dychového cyklu:

Počas vdychu je negatívny, v alveolách vzniká podtlak od -0,2 až po -0,4 kPa
oproti vonkajšiemu tlaku, čo vyvoláva prúdenie vzduchu

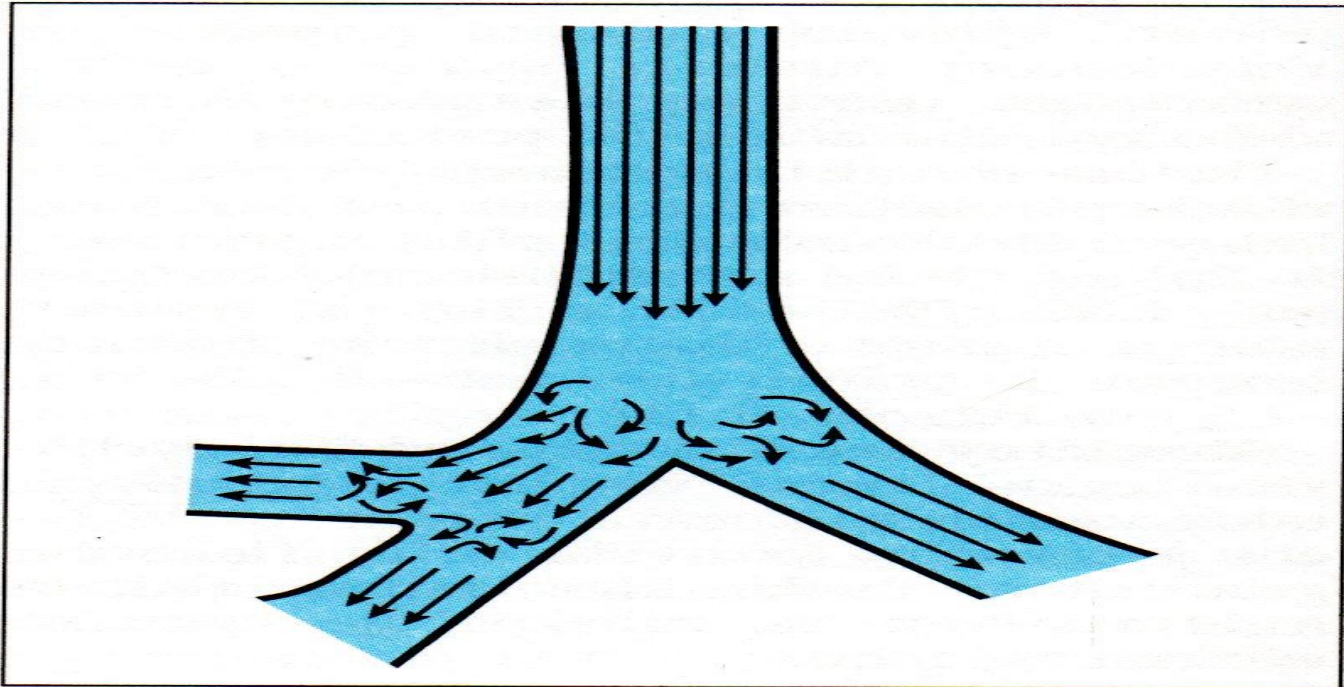
vzduch sa nasáva do pľúc

Počas výdychu je pozitívny, vzniká v alveolách pretlak 0,2 až 0,4 kPa,
ktorý vypudzuje vzduch z pľúc

Prúdenie vzduchu v dýchacích cestách

- Laminárne a turbulentné

Obr. 6.12. Typy prúdenia vzduchu v dýchacích cestách
(Upravené podľa Ivanča, 1982)

Rýchlosť prúdenia a prietok vzduchu v DC

- Rýchlosť prúdenia vzduchu
- Pokojné dýchanie - v priedušnici 2m/s
- Úsilné deje – max.aktivita expir.svalov

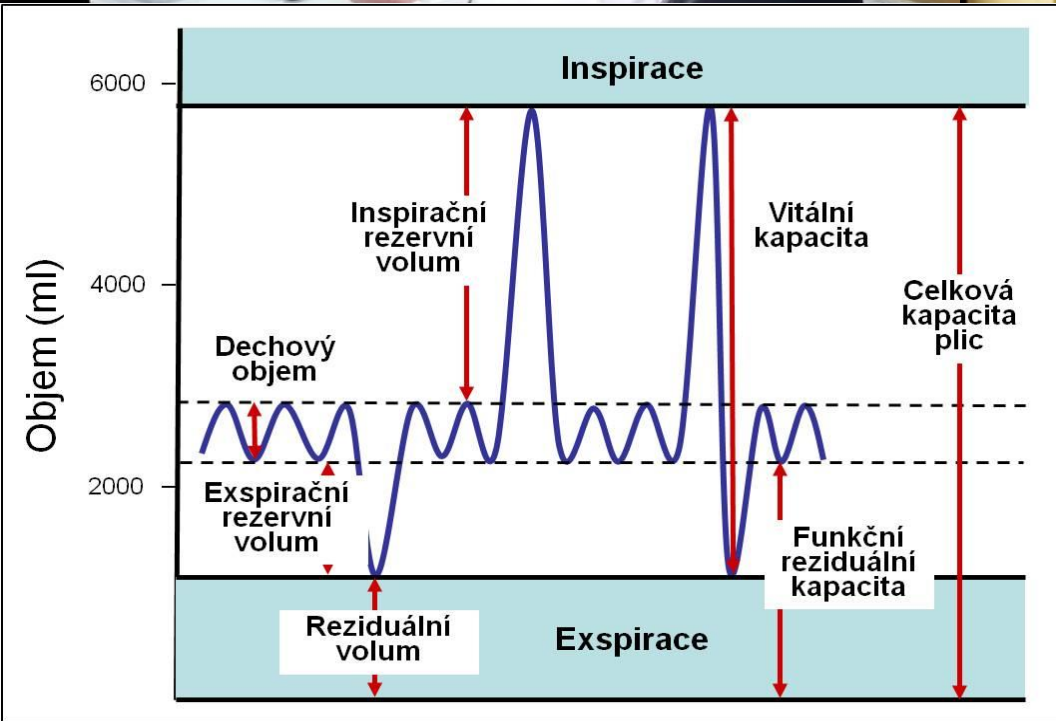
120 -200m/s

Prietok vzduchu v dých.cest. v pokoji 0,5 l/s

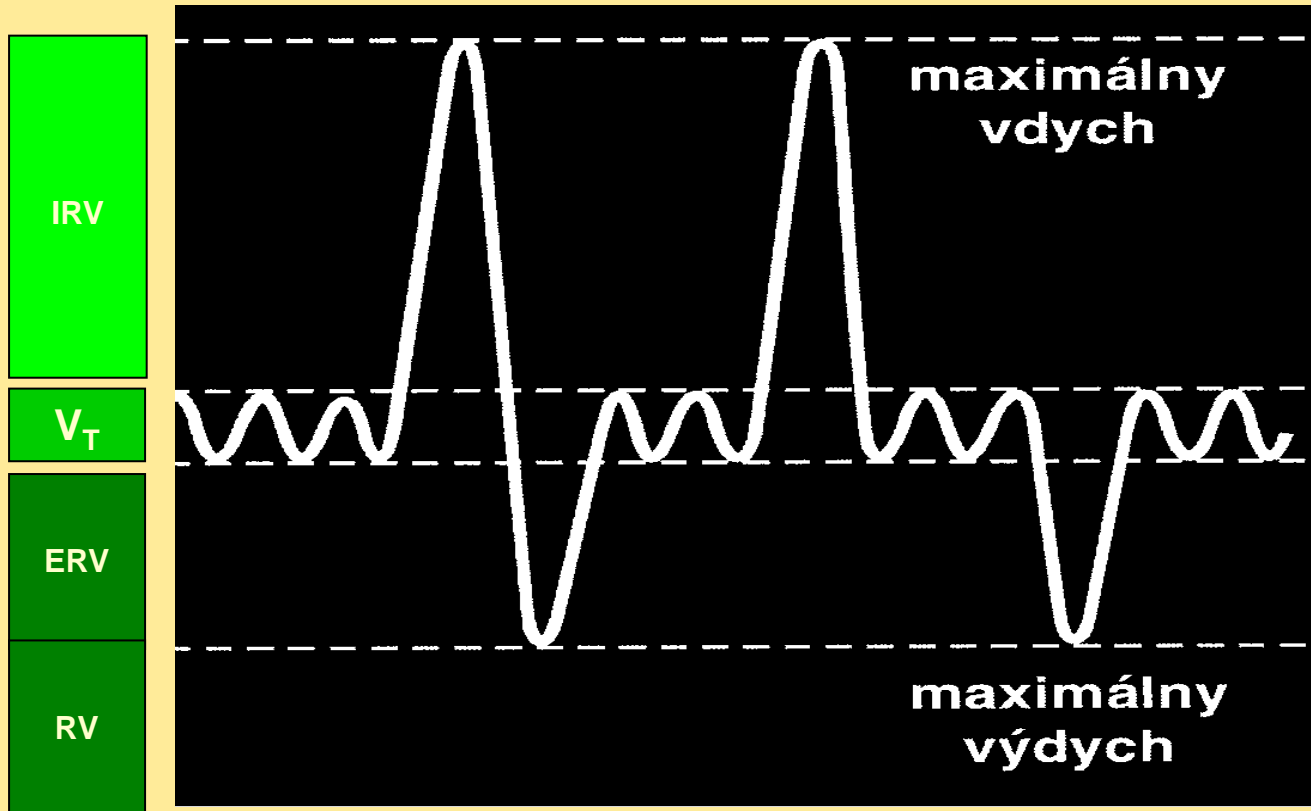
Maximálny prietok vzduchu - **muž 7 – 12 l/s**

- **žena 6,5 – 8 l/s**

Kašel – až 20 l/s !!!!

RESPIRAČNÝ SYSTÉM – dychové objemy

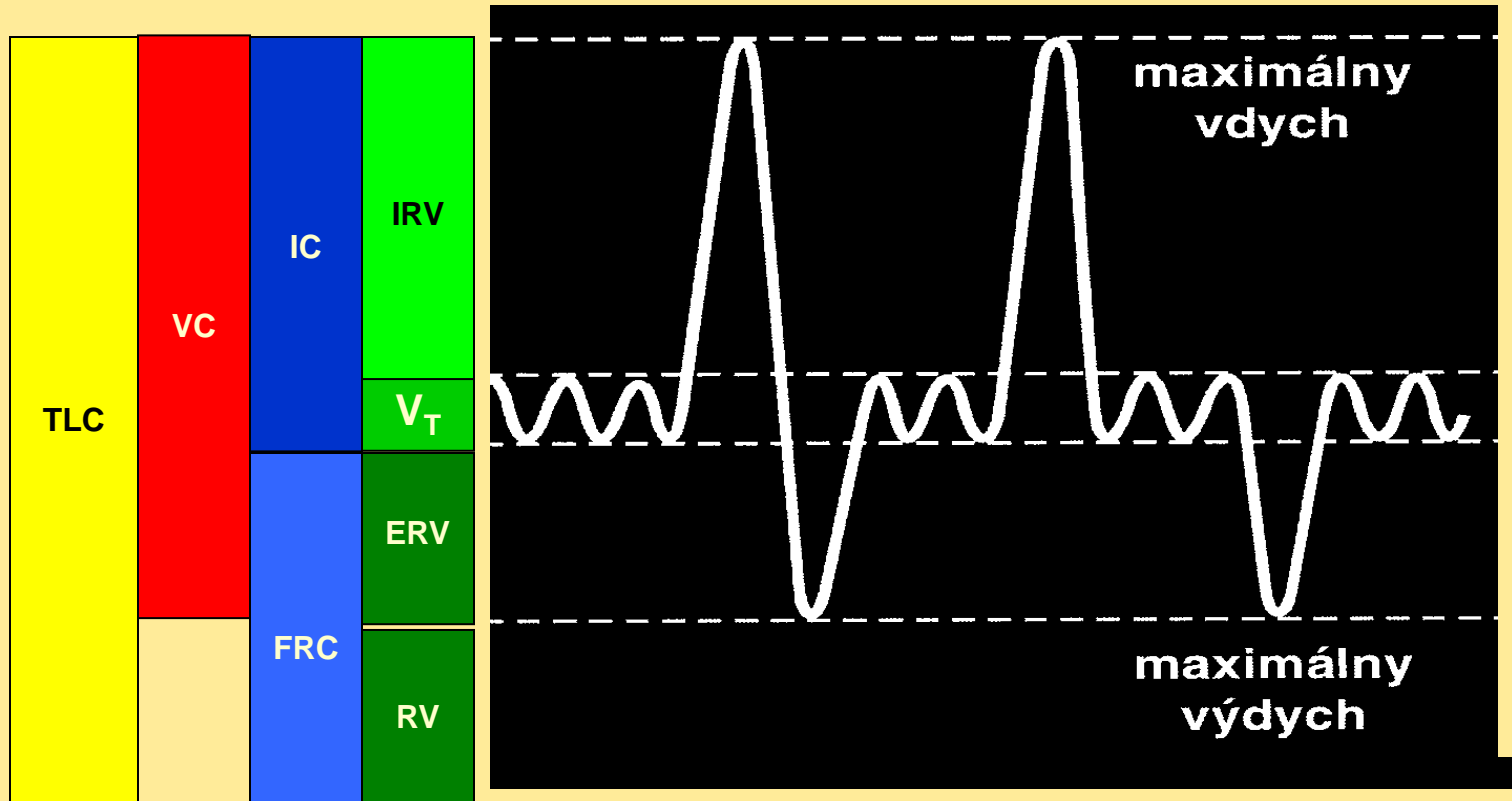
V_T - dychový objem (tidal volume) - 15-18% z VC cca 500 ml

IRV - inspiračný rezervný (reziduálny) objem - 60% z VC cca 2500 ml

ERV - expiračný rezervný (reziduálny) objem - 25% z VC cca 1 000 ml

RV - reziduálny (rezervný) objem - 1000 - 2000 ml

RESPIRAČNÝ SYSTÉM – dychové objemy

IC - inspiračná kapacita – cca 3 800 ml

FRC - funkčná reziduálna kapacita – cca 2 300 ml

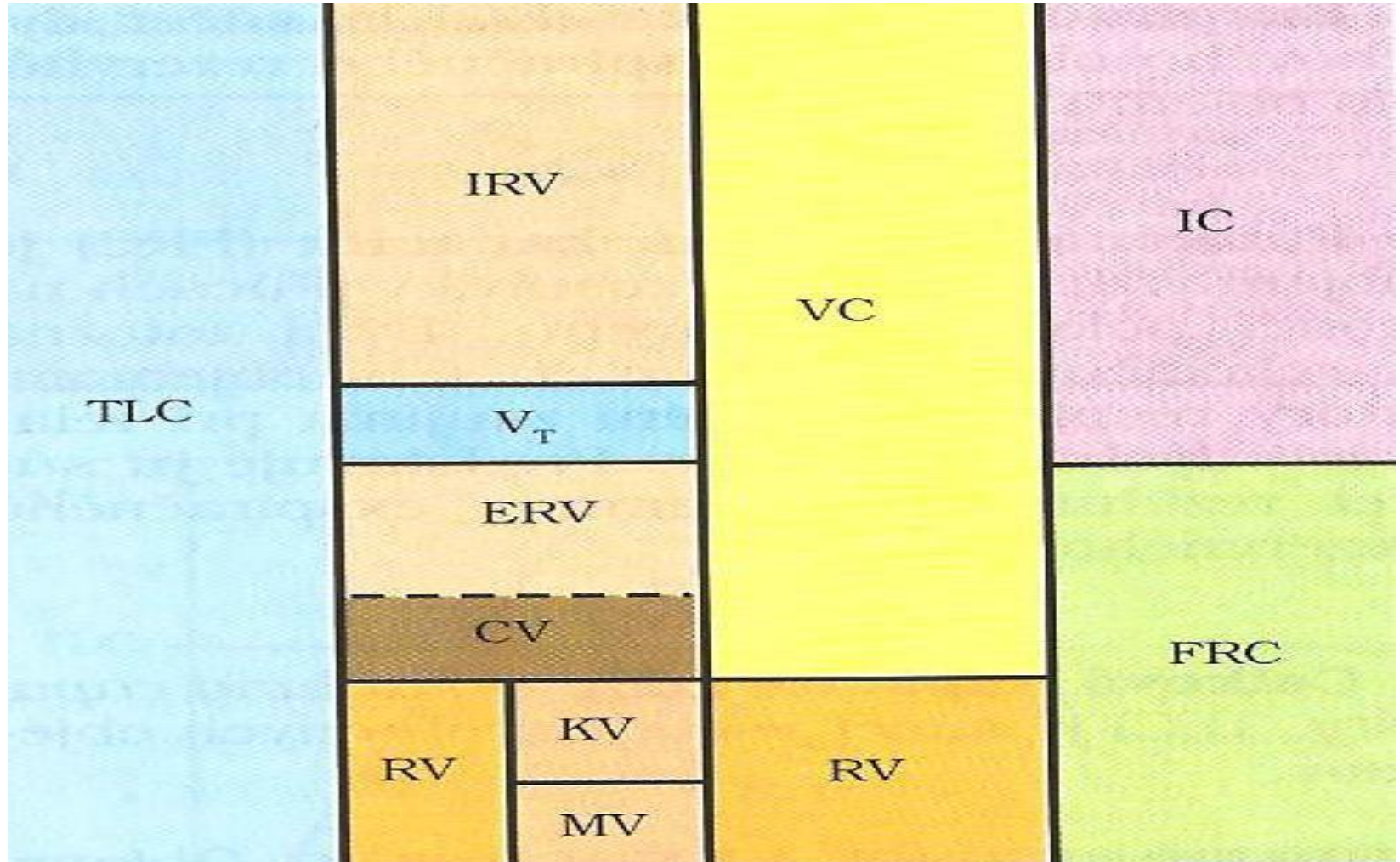
VC - vitálna kapacita – cca 4 800 ml

TLC - celková pľúcna kapacita – cca 6 000 ml

Objemy a kapacity pľúc

- Vitálna kapacita pľúc $VC = IRV + V_T + ERV$
- Inspiračná kapacita pľúc $IC = V_T + IRV$
- Expiračná kapacita pľúc $EC = V_T + ERV$
- Funkčná reziduálna kapacita $FRC = RV + ERV$

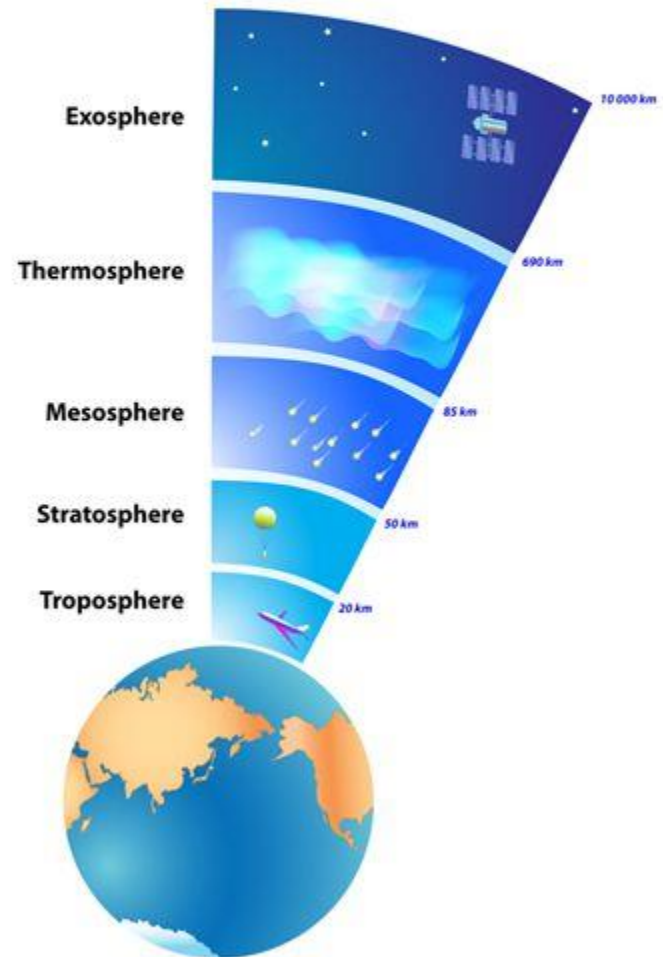
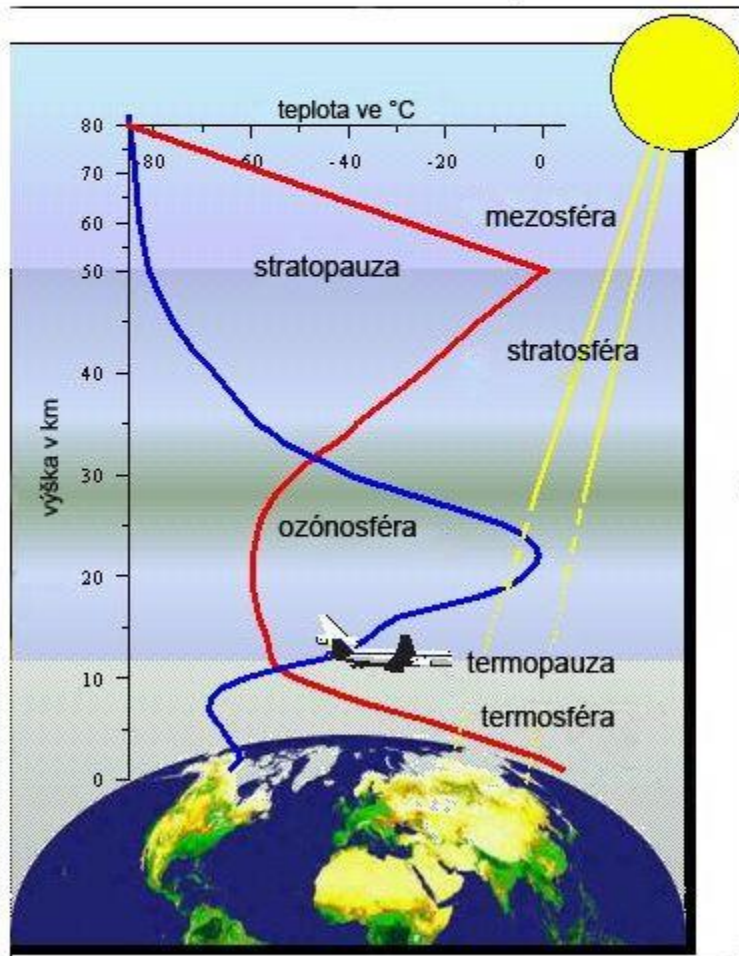
Statické objemy a kapacity pľúc

ATMOSFÉRA

vrstvy atmosféry:

Atmosferický vzduch

□ Zmes plynov, ktoré bežne dýchame

□ Zloženie : 78% N₂

21% O₂

1% inertné plyny

< 0,03 % CO₂

Nadmorská výška

- S rastúcou nadmorskou výškou
  - tlak vzduchu ↓ - klesá počet častíc v danom objeme - nemení sa proporcionálne zastúpenie jednotlivých plynov!!!

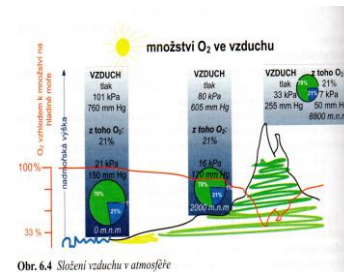
Výška 8800m – je iba 1/3 množstva všetkých plynov

$$pO_2 (8800m) = 50mmHg/7 kPa$$

Hladina mora – $pO_2 (0m) = 160mmHg/20kPa$

O_2 tvorí 21% atmosféry aj vo veľhorách !!

Difúzia – výmena dých.plynov

Gas Exchange Between Alveoli and Capillaries

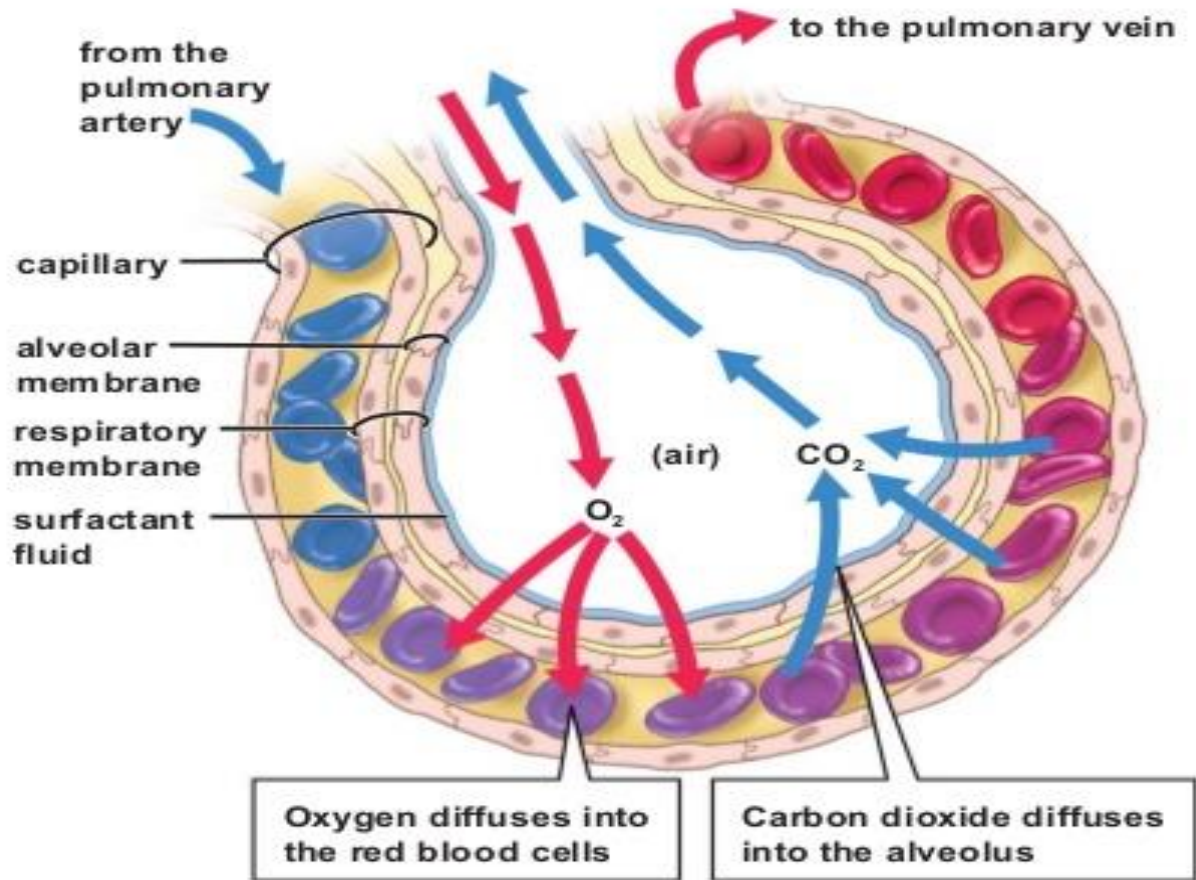
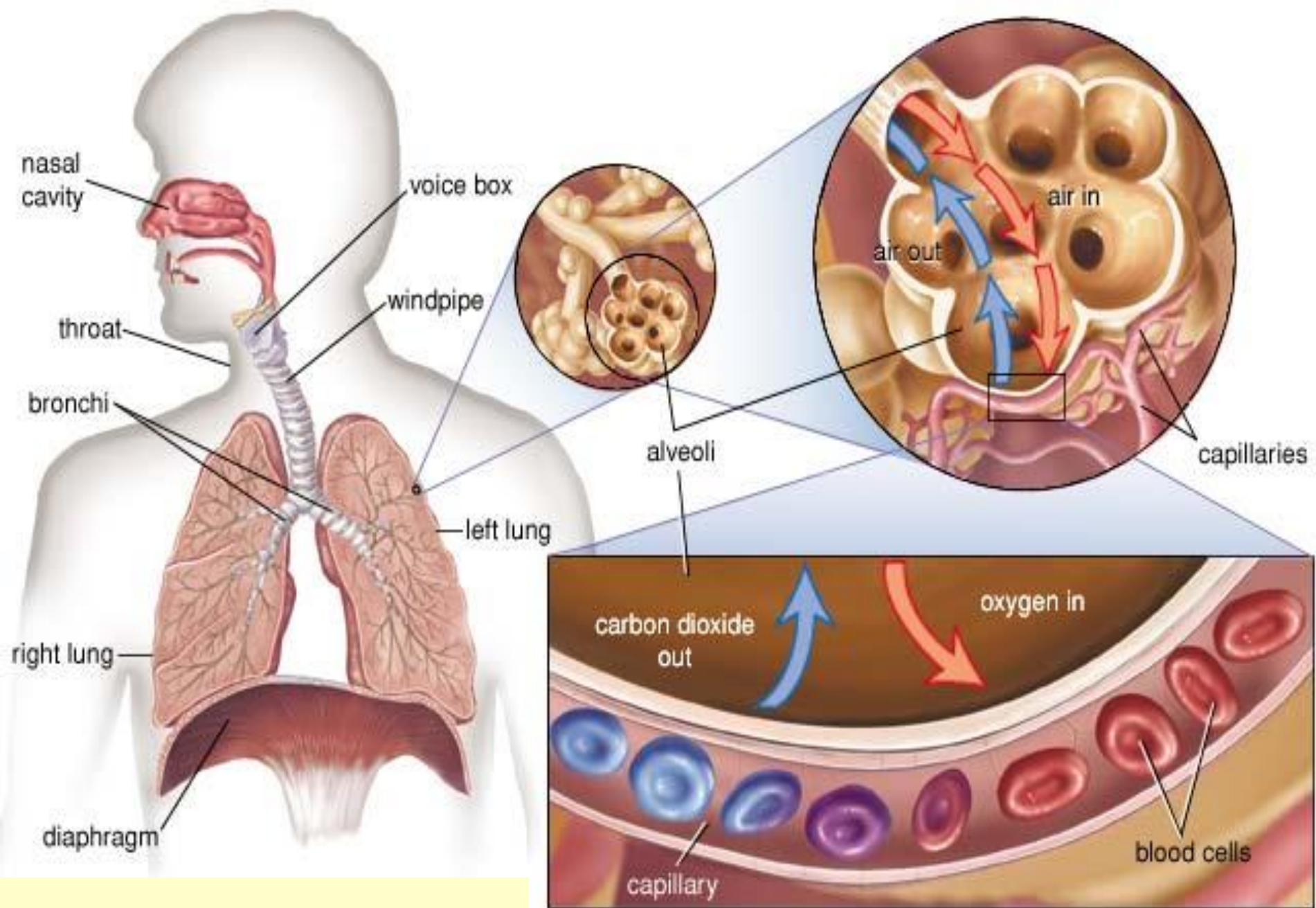

Fig. 33-9

Výmena dýchacích plynov - DIFÚZIA

- prebieha na základe fyzikálnych zákonov

- Významnú úlohu pri difúzii majú:
  - vlastnosti dýchacích plynov O_2 a CO_2
  - rozdiely v ich parciálnych tlakoch na oboch stranách alveolo – kapilárnej membrány
  - plocha, hrúbka a stav tejto membrány

nasal cavity

voice box

throat

windpipe

bronchi

left lung

right lung

diaphragm

alveoli

air in

air out

capillaries

carbon dioxide out

oxygen in

capillary

blood cells

Daltonov zákon

určuje parciálne tlaky jednotlivých plynov

Každý plyn prítomný v zmesi plynov pôsobí tlakom, ktorý zodpovedá jeho objemu a aj percentuálnemu zastúpeniu

Henryho zákon

- Plyny v kontakte s kvapalinou sa rozpúšťajú podľa Henryho zákona

Platí že : rozpustnosť plynu v kvapaline, je priamo úmerná tlaku plynu nad kvapalinou a nepriamo úmerná molekulovej hmotnosti

Vlastnosti plynov

- Plyny sa v kontakte s kvapalinou rozpúšťajú (Henryho zákon)
- Rozpustnosť CO_2 je 23x vyššia ako O_2 – preto CO_2 difunduje z krvi do alveol 20x ľahšie ako O_2 v opačnom smere !
- Plocha difúzie – t.j. plocha alveolokapilárnej membrány v pľúcach dospelého človeka je 70 m^2
- Hrúbka membrány $0,6 - 0,8 \text{ um}$
- Molekuly DP musia prejsť cez vrstvu surfaktantu, alveolárny epitel, endotel kapilár a vrstvu plazmy, pri prenose erytrocytom - membránou erytrocytu a intercelulárnou tekutinou erytrocytu

RESPIRAČNÝ SYSTÉM – DIFÚZIA

výmena plynov

Zloženie atmosférického vzduchu

- **20.98% kyslíka - 21 kPa**
- **78.06% dusíka - 79 kPa**
- **0.04% kysličníka uhličitého - 0.04 kPa**
- **0.92% inertných plynov - 0.9 kPa**

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - výmena plynov

Máme 4 úrovne výmeny plynov:

- **1. medzi atmosférickým a alveolárnym vzduchom**
- **2. medzi alveolárnym vzduchom a krvou**
- **3. medzi kapilárnou krvou a tkanivovou tekutinou**
- **4. medzi tkanivovou tekutinou a vnútorným prostredím bunky**

Prenos krvných plynov: O₂

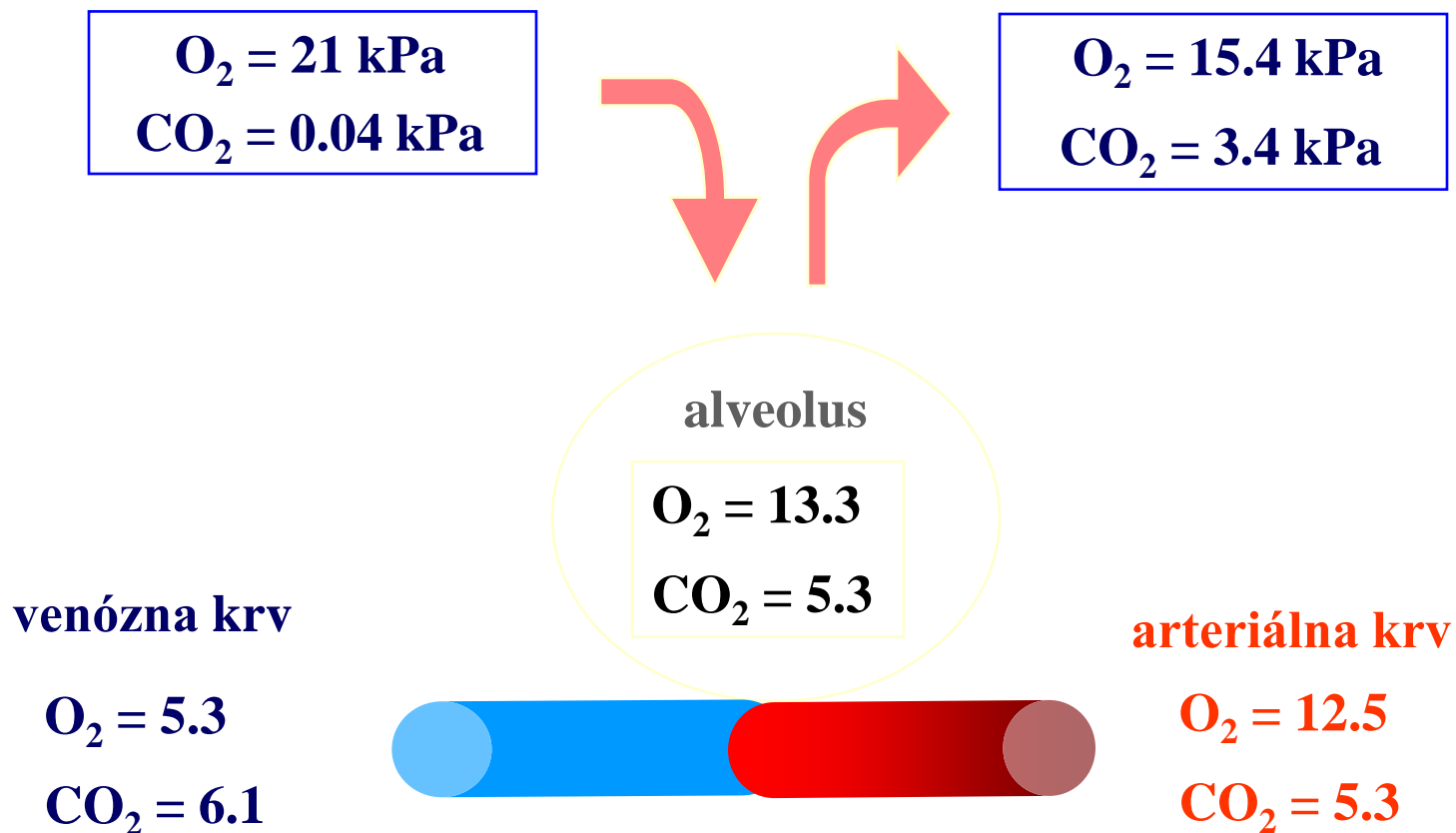
- parc.tlak v atmosfer.vzduchu (**21 kPa**)
- parc.tlak O₂ v alveolárnom vzduchu
 $p_A \text{ O}_2 = 13,3 \text{ kPa}$ (100 mm Hg)
- arteriálna krv odtekajúca z pľúc má parc.tlak O₂ takmer rovnaký ako parciálny tlak v alveolárnom vzduchu (**12,5 kPa**)
- venózna krv: (**5,3 kPa**)

Prenos krvných plynov: CO₂

- parc.tlak v atmosfer.vzduchu (**0,04 kPa**)
- parciálny tlak CO₂ v alveolárnom vzduchu
  - pA CO₂ = **5,3 kPa** (40mm Hg)
- arteriálna krv - (**5,3 kPa**)
- venózna krv – (**6,1 kPa**)

RESPIRAČNÝ SYSTÉM

- výmena plynov na úrovni 1 a 2

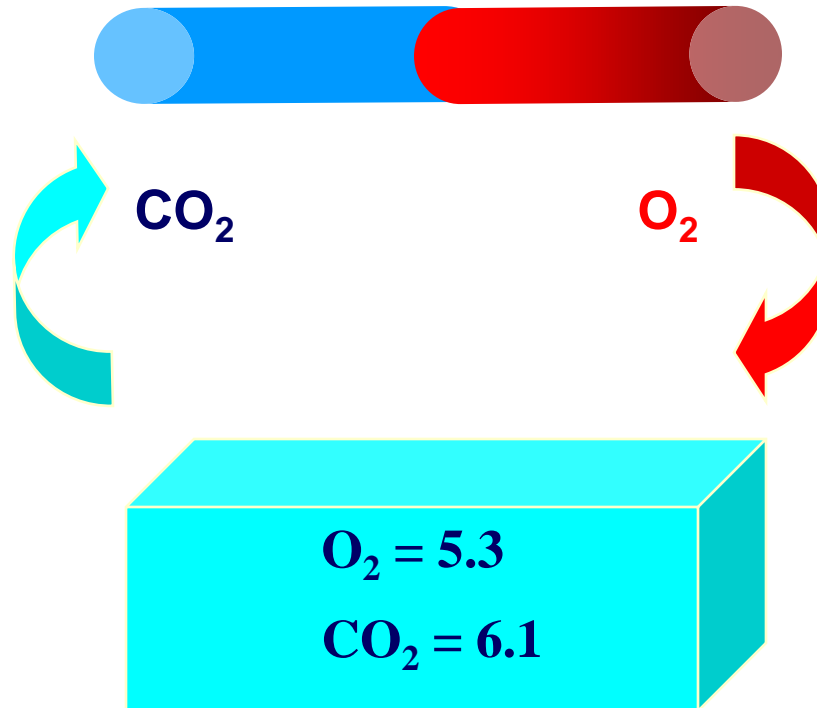
RESPIRAČNÝ SYSTÉM

- výmena plynov na úrovni 3 a 4

venózná krv

$O_2 = 5.3$

$CO_2 = 6.1$

arteriálna krv

$O_2 = 12.5$

$CO_2 = 5.3$

TRANSPORT DÝCHACÍCH PLYNOV - O₂

Kyslík sa do krvi pľúc. kapilár dostáva z alveolárneho vzduchu (pO₂–13,3 kPa)

Transport kyslíka – uskutočňuje sa arteriálnou krvou do tkanív

1liter krvi môže viazať najviac 200ml kyslíka → kyslíková kapacita krvi

Kyslík sa prenáša krvou v dvoch formách:

- 197 ml - chemicky viazaný - väzba na hemoglobín (HbO₂) -

- dôležitý pre metabolizmus tkanív,

- 1g Hb viaže 1,34 ml kyslíka - kyslíková kapacita Hb v krvi

- 3 ml - fyzikálne rozpustný v plazme (parciálny tlak) - molekuly O₂ v krvi

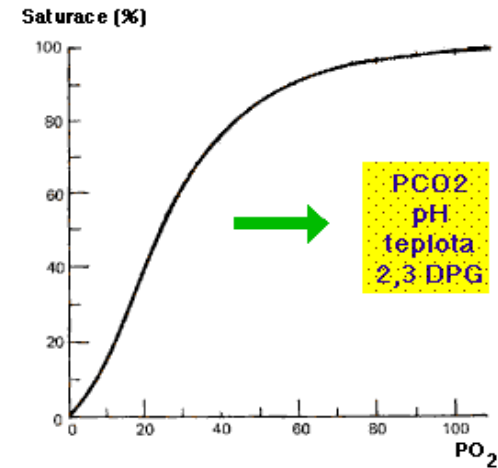
- vytvárajú parciálny tlak O₂ – 12,5 kPa

U mužov (Hb 160 g/l) môže naviazať 214

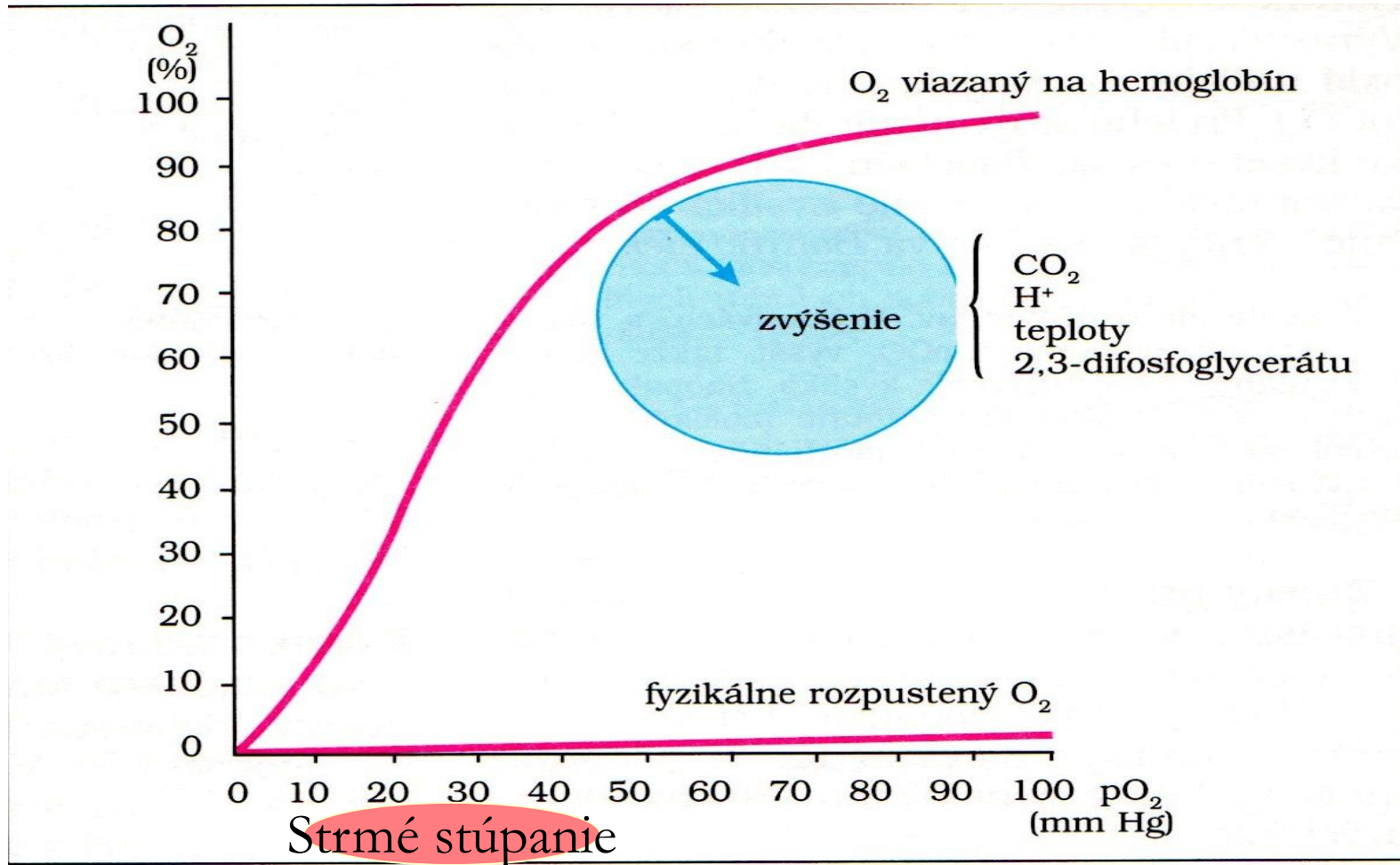
Väzbová krivka O₂

- Vyjadruje závislosť väzby kyslíka na hemoglobín
- nemá lineárny priebeh,
- má tvar pretiahnutého písmena S
- V rozsahu 10 – 40 mmHg strmo stúpa
- Krv sa nasycuje O₂ v alveolách takmer úplne (95%)

Väzbová krivka

- Závislosť väzby O₂ na hemoglobín od pO₂
tvar pretiahnutého S

Fyziologické hodnoty saturácie krvi O₂

- okolo 96% , u starších jedincov 93%
- pod 85% hyposaturácia

- Ťažká hypoxémia – pod 8-7,3 kPa

Prenos krvných plynov: CO₂

- parc.tlak v atmosfer.vzduchu **0,04 kPa**
- parciálny tlak CO₂ v alveolárnom vzduchu
pA CO₂ = **5,3 kPa** (40mm Hg)
- arteriálna krv - **5,3 kPa**
- venózna krv – **6,1 kPa**

TRANSPORT CO₂

prenáša sa krvou v 2 formách

1. fyzikálne rozpustný v plazme (parciálny tlak) - 5%

celkového obsahu CO₂ v krvi

30 ml/l v arteriálnej krvi

35 ml/l vo venózne krvi

CO₂ reaguje s H₂O   H₂CO₃ (kys.uhličitá)

!!! V krvi 1000x viac fyzik.rozpustného CO₂ ako H₂CO₃

2. chemicky viazaný

z H₂CO₃ (kyseliny uhličitej) vzniká v Er kyslý uhličitan draselný KHCO₃

a v plazme kyslý uhličitan sodný NaHCO₃

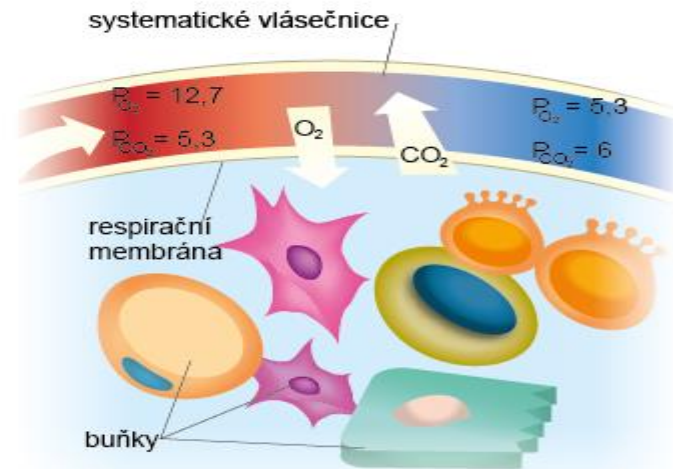
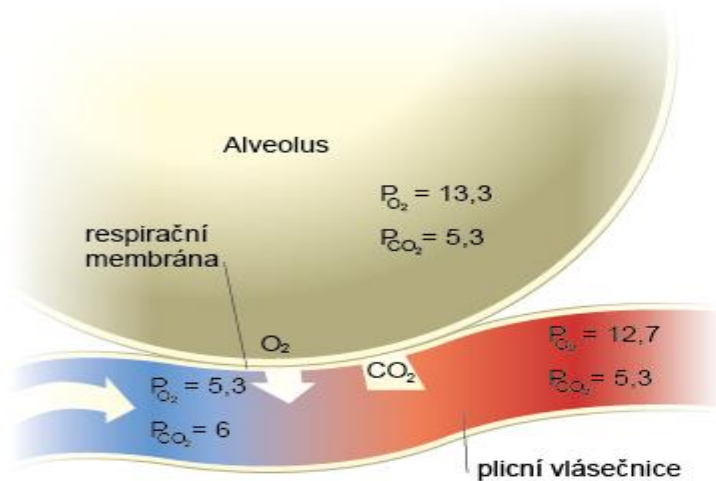
Kyslé uhličitaný prenášajú 75 – 80% CO₂ z tkanív do alveolárneho vzduchu

Rozdiel tlakov ...

□ pCO₂ venózna krv 6,1kPa

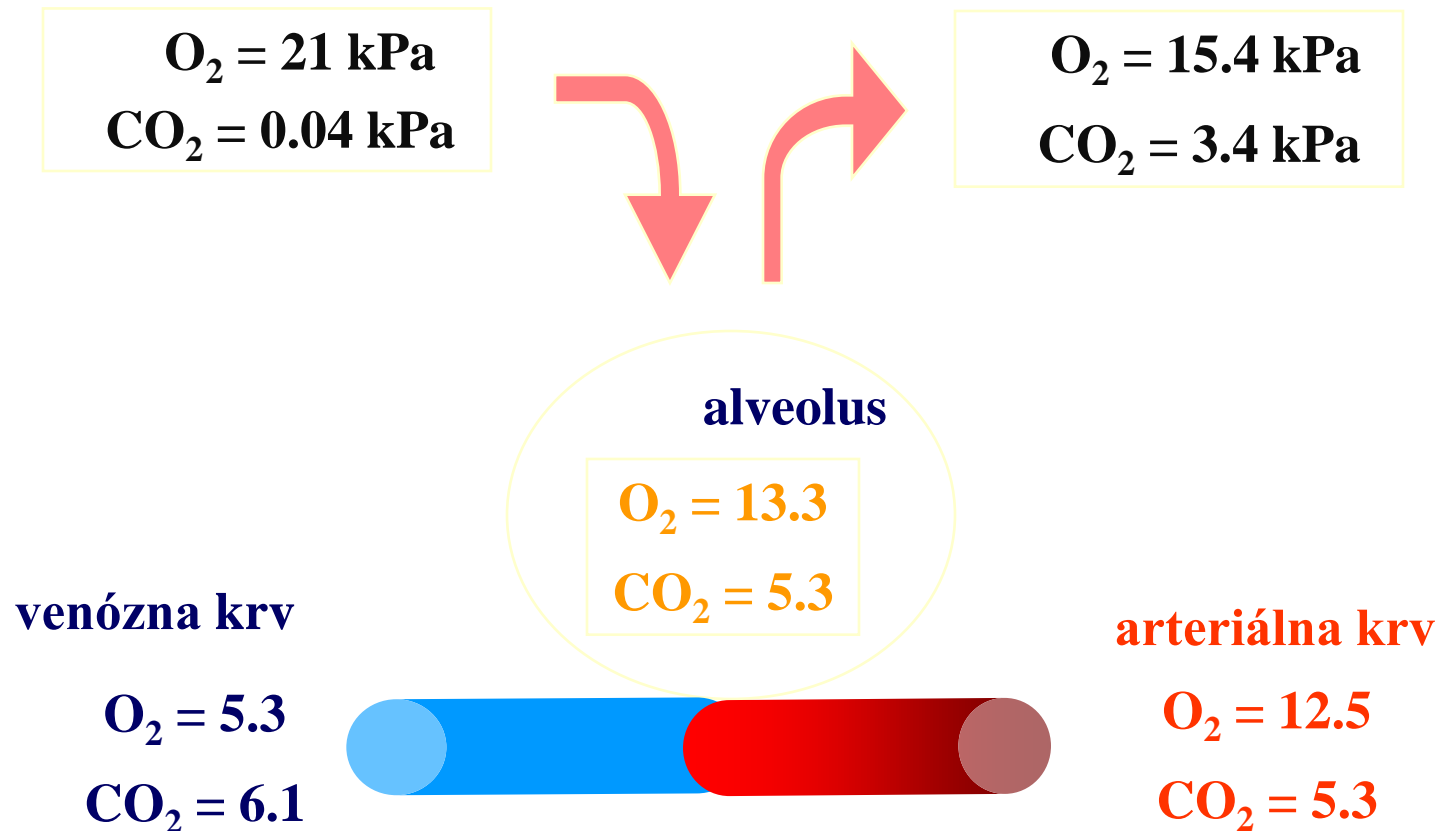
alveolárny vzduch 5,3

CO₂ - uniká do alveolárneho vzduchu

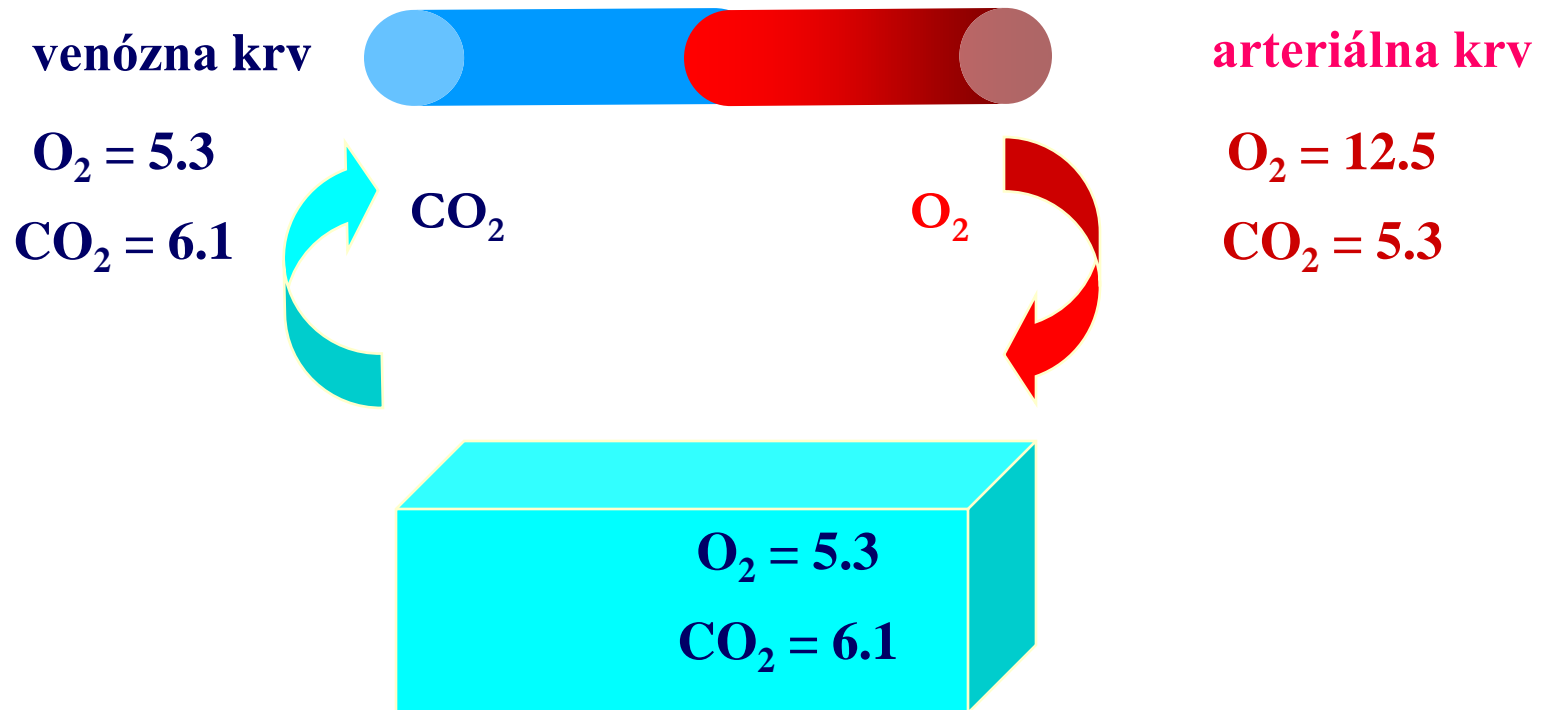
RESPIRAČNÝ SYSTÉM - výmena plynov

(medzi atmosférickým a alveolárnym vzduchom medzi alveolárnym vzduchom a krvou)

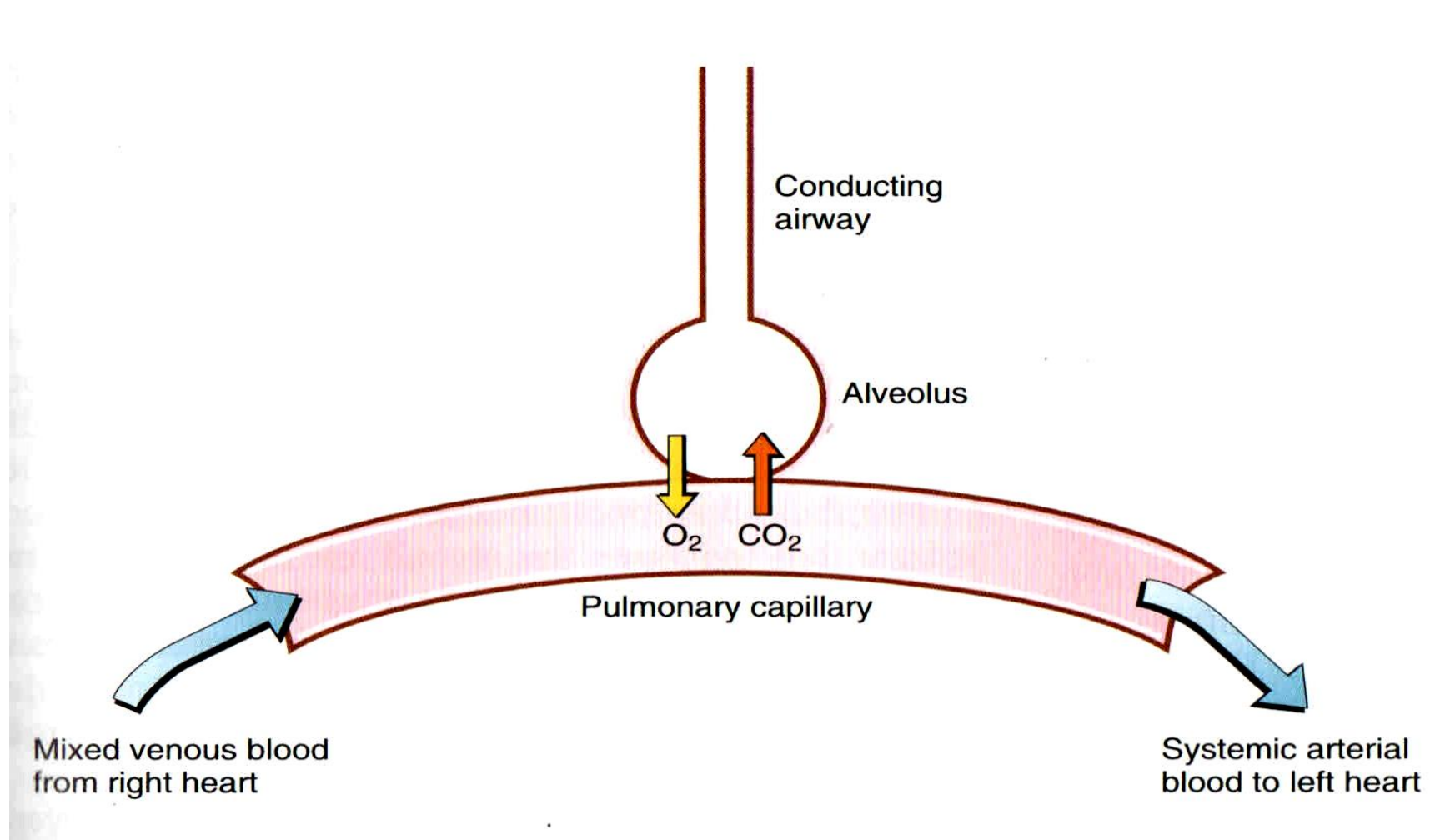
RESPIRAČNÝ SYSTÉM - výmena plynov

(medzi kapilárnou krvou a tkanivovou tekutinou , medzi tkanivovou tekutinou a vnútorným prostredím bunky)

*Prenos plynov cez kapilárnu alebo bunkovú membránu sa deje prostredníctvom **jednoduchej difúzie !!!***

Hypoxia

- Chýbanie alebo nedostatočný prísun O_2 , neschopnosť využiť O_2 hypoxia
- Ak tento stav trvá určitú dobu funkčné poškodenie buniek a neskôr ich odumretie
- Hypoxia je stav, pri ktorom je oxygenácia na bunkovej úrovni porušená alebo neadekvátne
- **Parciálny tlak O_2 v tkanive býva redukovaný**

HYPOXÉMIA

□ Znížené nasýtenie artériovej krvi O₂

Príčiny:

1. znížený parciálny tlak O₂ vo vdychovanom vzduchu – hypoxická hypoxia
2. hypoventilácia (choroby pľúc)
3. porucha difúzie plynov v pľúcach
4. ventilačno - perfúzne poruchy

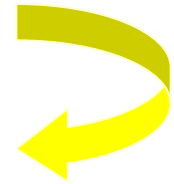
Hypoxia

Hypoxia v bunkách :

- Anaeróbne metabolické pochody
- Produkcia kyseliny mliečnej
- Zníženie produkcie ATP v mitochondriách
- Posun pH
- Ireverzibilné zmeny štruktúry buniek

Liečba kyslíkom

- Hlavná indikácia na liečbu kyslíkom:
hypoxia a hypoxémia

Umelé zvýšenie frakcie O_2 a tým
aj pO_2 vo vdychovanej zmesi plynov

- Najčastejšia – normobarická aplikácia
(O_2 sa podáva za normál.barometrického tlaku)

Liečba kyslíkom

- Spôsoby aplikácie:
  - katétrom „kyslíkové okuliare“
  - tvárovou maskou,
  - u novorodenca do inkubátora,
  - endotracheálnou trubicou počas UPV
-
- Zmes plynov obohatená O_2 musí byť zohriata a dostatočne zvlhčená

Nepriaznivé účinky oxygenoterapie

□ **Kyslíkové apnoe**

znížený pO_2 počas hypoxie stimuluje cez periférne chemoreceptory DC – udržiava a zlepšuje spontánne dýchanie,

ak náhle zvýšime pO_2 - po aplikácii kyslíka,
hrozí zastavenie dýchania

□ **Dráždenie slizníc suchým a studeným O_2**

□ **Pocit tlaku za sternom** - inhalácia 12-24 h,

□ **Zníženie vitálnej kapacity**

Nepriaznivé účinky oxygenoterapie

- **Sietnica** – zužuje sa lúmen ciev sietnice, edém, krvácanie
- **Mozog** - vazokonstrikcia ciev – znižuje prietok krvi mozgom
- **KVS** – inhaláciu môže sprevádzať bradykardia, vzostup periférnej vaskulárnej rezistencie, zvýšenie TK
- **Vznik voľných radikálov**
- **Nebezpečenstvo výbuchu kyslíka**

Hyperbarická oxygenácia

- Inhalácia kyslíka zvýšeným tlakom 2-3 atm
- Dosycuje sa Hb a stúpa pO_2 fyzikálne rozpusteného kyslíka v plazme až na 70 ml v litri krvi (pri tlaku 3 atm)
- **Indikácie:**
- Otrava oxidom uhoľnatým, barbiturátmi, kyanidmi a pri methemoglobínemii
- Pri lokálnej hypoxémii až ischemii tkanív pri nehojacich sa defektoch kože – diabetické gangrény, vredy predkolenia

Regulácia dýchania

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - regulácia dýchania

4 kontrolné mechanizmy hrajú úlohu v regulácii dýchania a v kompenzácii porúch:

- 1. Nervové mechanizmy mozgového kmeňa**
- 2. Chemická kontrola**
- 3. Reflexné mechanizmy**
- 4. Suprapontinné mechanizmy**

1. Nervová regulácia dýchania

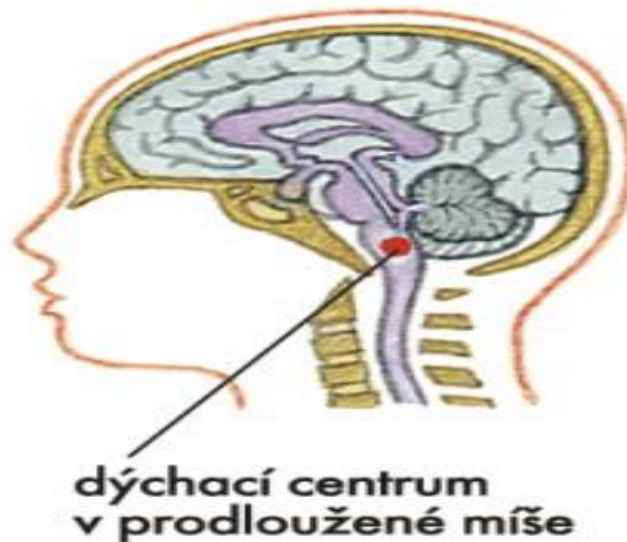
- Slúži na zabezpečenie adekvátneho a efektívneho prísunu O_2 a odvodu CO_2 , ale aj na ochranu a obranu respiračného systému pred škodlivými vplyvmi
- Dýchacie centrum je lokalizované v predĺženej mieche, má 2 časti – inspiračnú a expiračnú časť
- Ide o súbor neurónov, ktoré sú aktívne v príslušnej fáze dychu
- Inspiračné neuróny dýchacieho centra vysielajú impulzy do inspiračných svalov
- Expiračné neuróny neprodukujú pri pokojnom dýchaní spontánne impulzy, ale tieto impulzy sa môžu vyvolávať prostredníctvom aferentných podnetov

1. Nervová regulácia dýchania

- Dýchacie centrum → v predĺženej mieche a moste

Skladá sa z **inspiračnej a expiračnej časti**

(súbor neurónov, ktoré sú aktívne v príslušnej fáze dychu)

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - regulácia dýchania

Dýchacie centrá - v predĺženej mieche - 2 skupiny neurónov:

Dorzálna respiračná skupina - skladá sa len z inspiračných neurónov - nachádza sa v tr.solitarius

- Má spontánnu aktivitu a tá sa prenáša k hlavným dýchacím svalom
- Jedno z najdôležitejších miest vzniku respiračnej aktivity
- Prepínacia stanica mnohých respiračných reflexov – vysielajú vzruchy k bránici a ďalším inspiračným dýchacím svalom, ale aj k pneumotaxickému centru
- Inspiračné neuróny sa nachádzajú aj na ventrálnej strane PM – celý súbor inspiračných neurónov – generátor centrálnej inspiračnej aktivity (CIA)

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - regulácia dýchania

Ventrálna respiračná skupina – skladá sa z:

1. expiračné neuróny - nachádzajú sa v **ncl. retrofacialis**

(súčasť Botzingerovho komplexu)

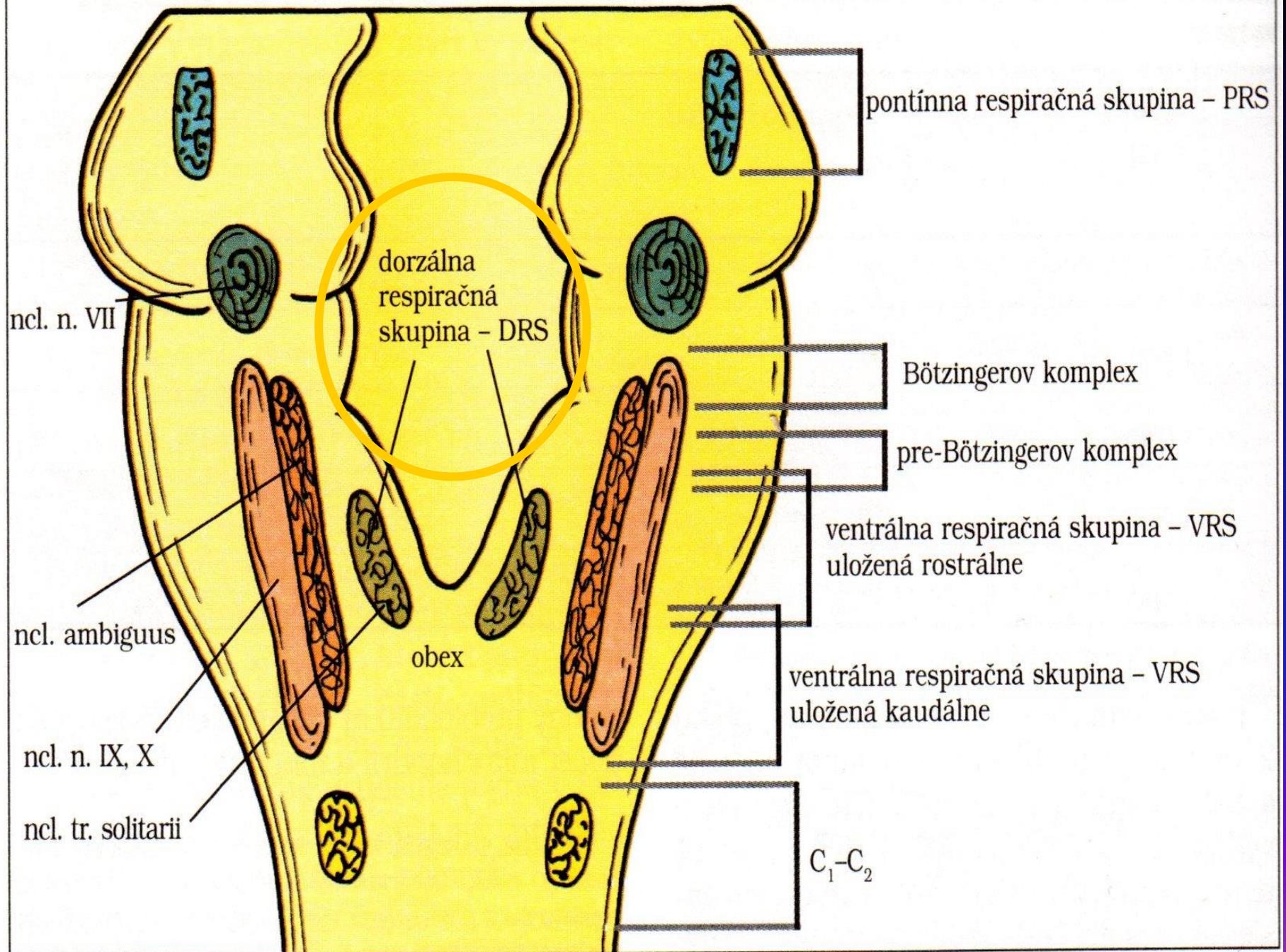
pôsobia ako vypínač inšpiria – inhibujú generátor CIA (inšpiračné neuróny) a sú zároveň generátorom centrálnej expiračnej aktivity CEA pri aktívnom expíriu

2. zmiešaná oblasť - **inšpiračné a expiračné neuróny** - nachádza:

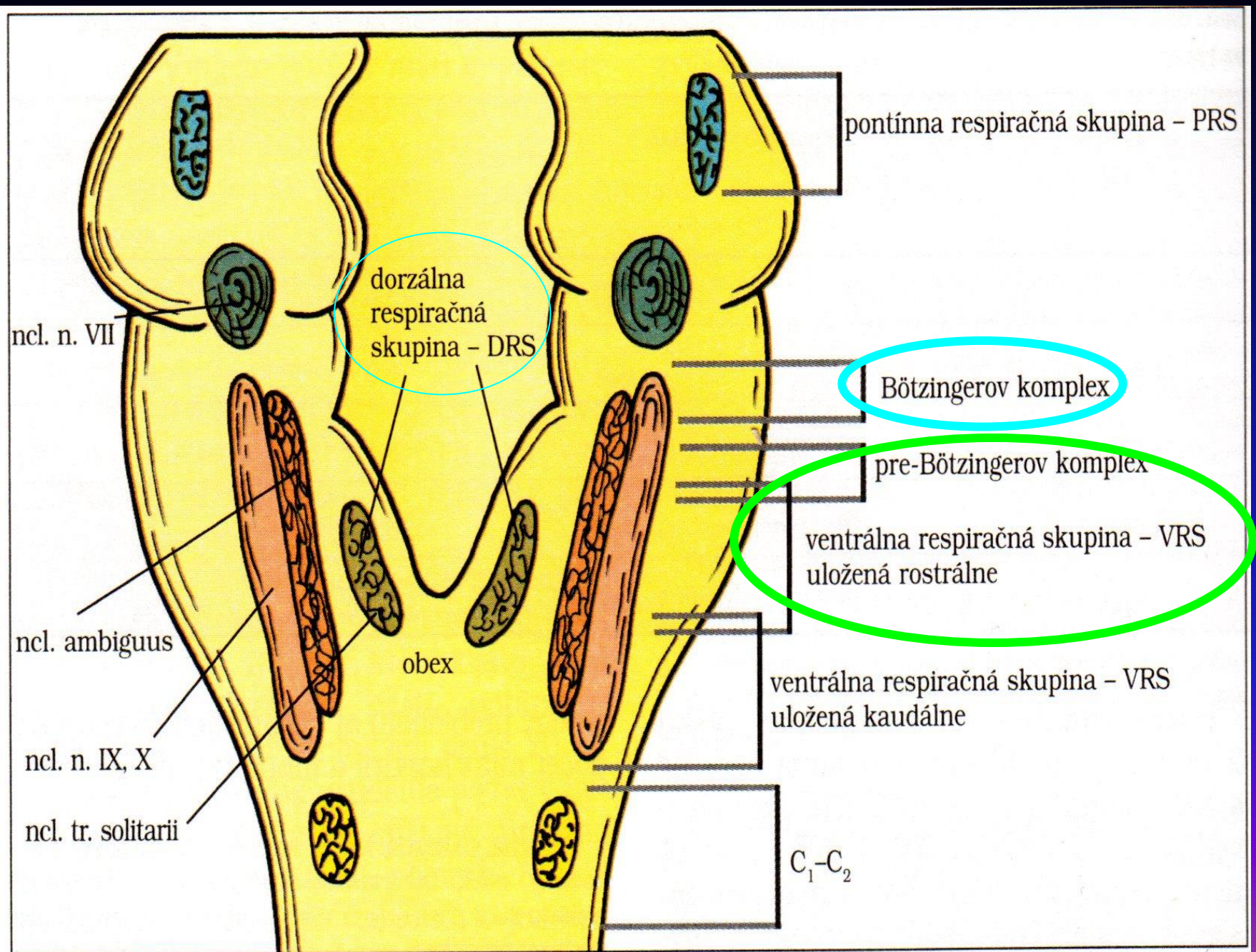
v ncl. ambiguus – motoricky inervuje laryngeálne svaly

v ncl. retroambigualis, ncl. paraambigualis - zabezpečujú

motorickú inerváciu inšpiračných a expiračných medzirebrových a brušných svalov

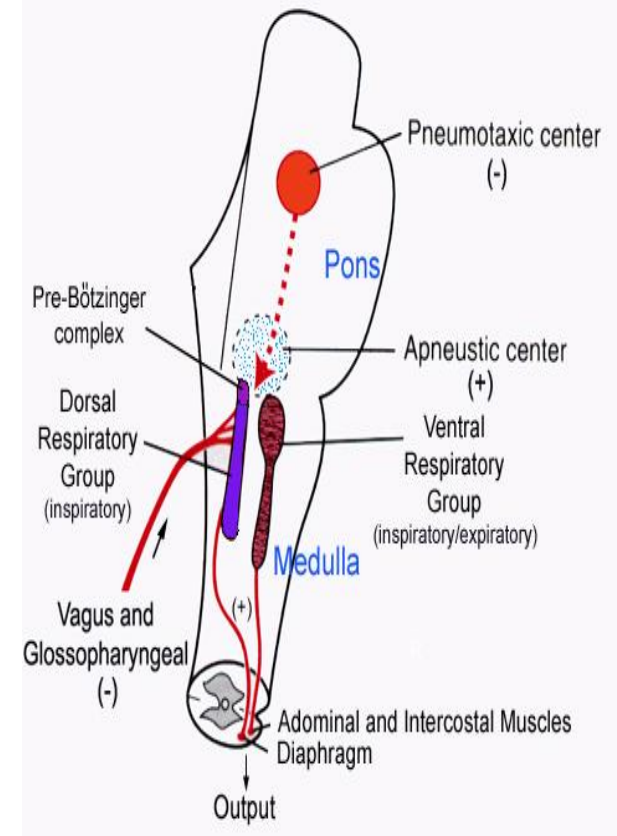

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - regulácia dýchania

- **Apneustické centrum** – (ncl. reticularis)
  - Nachádza sa v dolnej časti mosta
  - Trvalo aktivuje dorzálnu skupinu – stimuluje inspiračné neuróny v PM
  - Typické dýchanie apneusis – charakterizuje dlhotrvajúca kontrakcia inspiračných svalov
- **Pneumotaxické centrum** – (ncl. parabrachialis)
  - Nachádza sa v hornej časti mosta
  - Nadriadené centrum - intermitentne tlmí apneustické centrum, umožňuje striedanie inspiria a expiria

2. Chemická regulácia dýchania

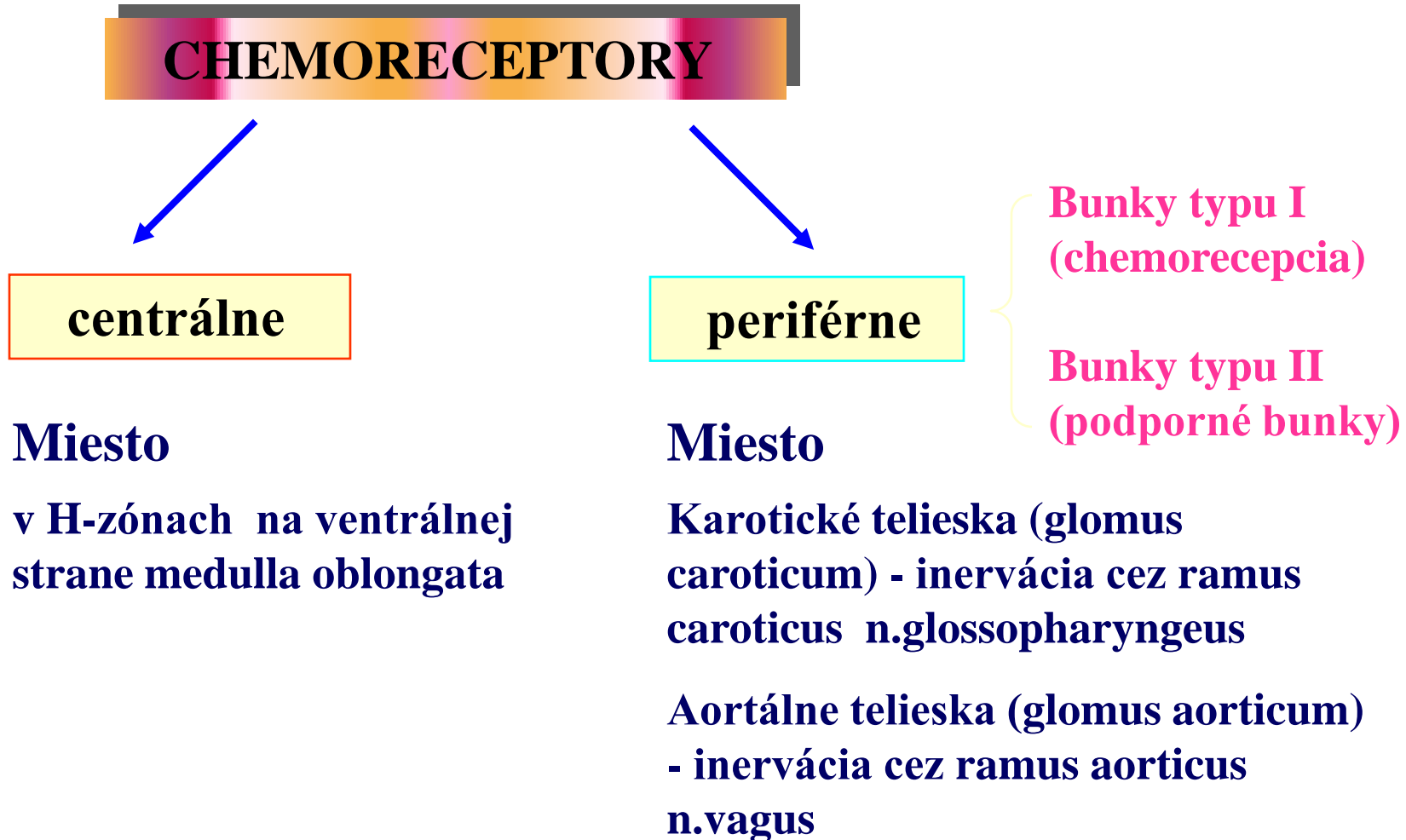
- Úlohou je udržiavať za rozličných okolností hodnoty dýchacích plynov vo fyziologickom rozmedzí
- O_2 a CO_2 v krvi registrujú periférne a centrálné chemoreceptory

2. Chemická regulácia dýchania

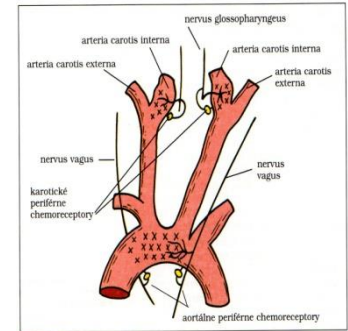
Periférne chemoreceptory – reagujú na zmeny p_{aO_2} a p_{aCO_2} – nachádzajú sa v **glomus caroticum** a **glomus aorticum**

- Centrálne chemoreceptory – adekvátny podnet
- zvýšenie pCO_2 a koncentrácie iónov H^+ v mozgovomiechovom moku a intersticiálnej tekutine
  - na zmenu pO_2 nereagujú !!!

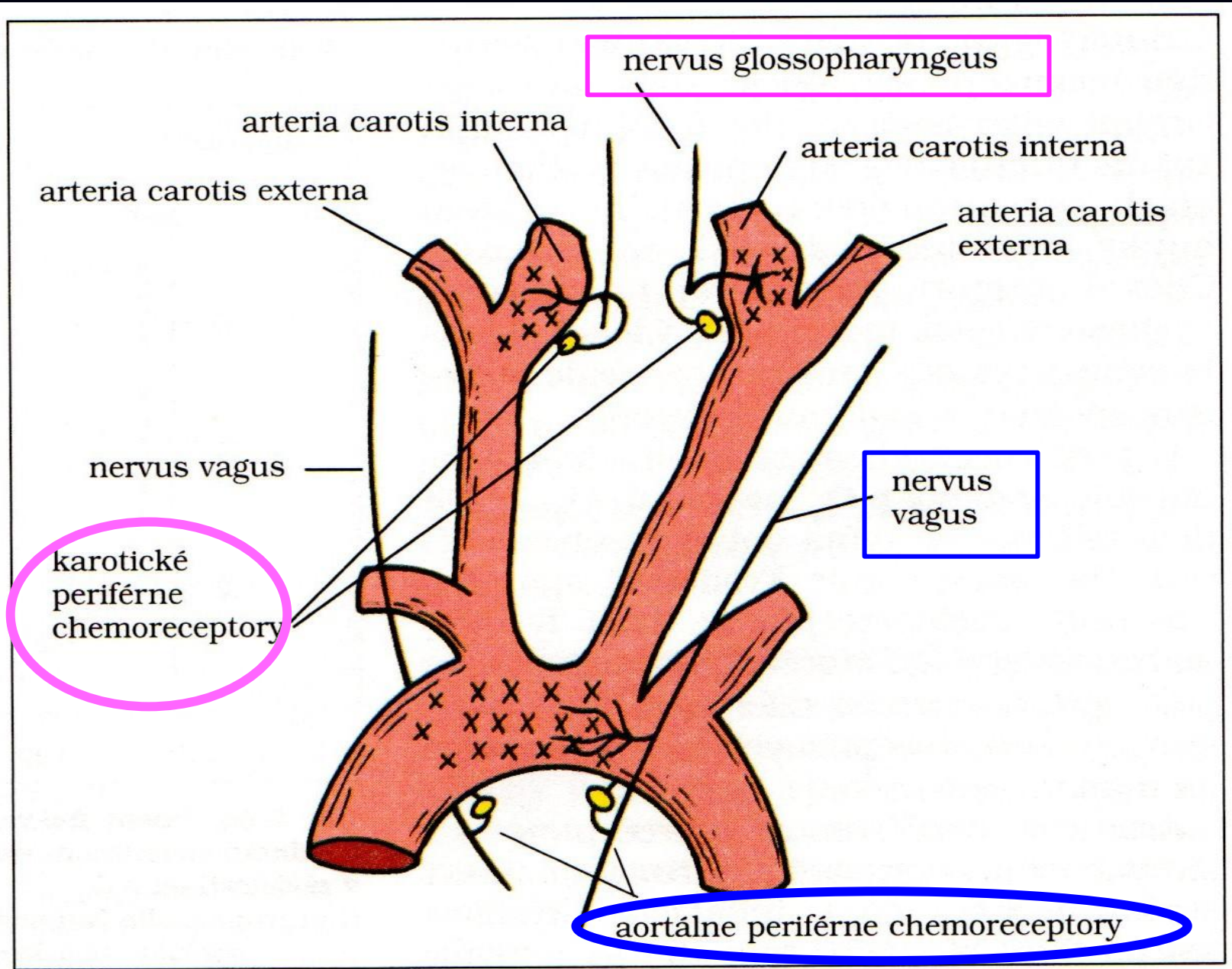
RESPIRAČNÝ SYSTÉM - chemická kontrola dýchania

Periférne chemoreceptory

- Najprekrvnejšie orgány organizmu, majú svoj vlastný krvný obeh, aferentnú aj eferentnú inerváciu a skladajú sa z viacerých typov buniek
- **Karotické telieska**
- sú uložené pri rozvetvení karotických tepien
- u dospelého merajú 1-2mm a svoje signály vysielajú cez Heringove nervy – nervi sinu carotici do IX. hlavového nervu a dorzálnej respiračnej skupiny
- **Aortálne telieska**
- nachádzajú sa medzi aortou a pľúcnou tepnou
- Spravidla sú 2-3 a ich aferentné vlákna prebiehajú cez n.X (nervi vagi) tiež do dorzálnej respiračnej skupiny v PM

nervus glossopharyngeus

arteria carotis interna

arteria carotis interna

arteria carotis externa

arteria carotis externa

nervus vagus

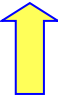

nervus vagus

karotické
periférne
chemoreceptory

aortálne periférne chemoreceptory

Chemická regulácia dýchania

Artériové periférne chemoreceptory

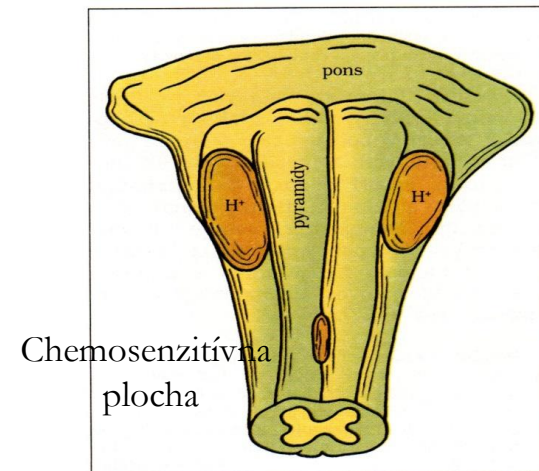
- pri p_{aO_2} (na 22 kPa -inhaláciou O_2) sa aktivita periférnych chemoreceptorov utlmuje
- pri p_{aO_2} sa vzruchy z periférnych chemoreceptorov stupňujú – stimulácia dých.centra - **hyperventilácia**

Chemická regulácia dýchania

□ Centrálny chemoreceptory

- Nachádzajú sa na ventrálnej strane PM
- Adekvátny podnet – zvýšenie $p\text{CO}_2$ a koncentrácie iónov H^+ v mozgovomiechovom moku a intersticiálnej tekutine
- na zmenu $p\text{O}_2$ nereagujú !!!

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - chemická kontrola dýchania

Centrálne chemoreceptory:

Majú spojenia hlavne s dorzálnou – inspiračnou respiračnou skupinou

- Adekvátny podnet - stimulus - zvýšenie $p\text{CO}_2$ a koncentrácie iónov $[\text{H}^+]$,
- Na zmenu $p\text{O}_2$ nereagujú
- reakcia je pomalšia, ale predstavuje až 80% celkovej odpovede zmena vo ventilácii sa prejavuje po 20-30s a vyvoláva dlhšie trvajúcu hyperventiláciu
- kontrola dýchania je hlavne počas spánku

3. RESPIRAČNÝ SYSTÉM - reflexná kontrola dýchania

Pľúcne receptory:

1. Pomaly adaptujúce sa receptory (SAR)

Nachádzajú sa v hladkom svalstve priedušnice a priedušiek

Sú inervované silnými myelinizovanými aferentnými vláknami, ktoré vedú vzruchy rýchlosťou 14-59 m/s

Vysielané impulzy postupujú cez n.X do ncl. solitarii – do dýchacieho centra

- Mechanoreceptory - stimulus - nárast pľúcneho objemu sú citlivé na napínanie steny dýchacích ciest vyvolané prívodom dychového objemu – „receptory napätia, inflačné receptory, receptory rozpätia pľúc“
- efferentné impulzy cez n.vagus do respiračného centra, kde inhibujú aktivitu inspiračných neurónov

RESPIRAČNÝ SYSTÉM - reflexná kontrola dýchania

2. Rýchlo adaptujúce sa receptory alebo irritant receptory (RAR)

- Sú to zakončenia tenkých myelinizovaných nervových vlákien, nachádzajú sa pod epitelom a medzi epiteliálnymi bunkami dýchacích ciest
- Tieto vlákna vedú vzruchy s rýchlosťou 16-37 m/s
- reagujú na mechanické podráždenie alebo na chemicky dráždivé látky
- aktivácia spôsobuje kašľanie, bronchokonstrikciu, kýchanie, sekréciu hlienu
- aktivácia v pľúcach môže vyvolať hyperpnoe (prehlbenie dychového objemu)

4. Vplyv z CNS

- **Vôľová kontrola** – kortikospinálne dráhy
(súčasť pyramídovej dráhy v dorzolaterálnej mieche) –
sú uložené laterálne v mieche, neprebiehajú
respiračným centrom
poškodenie: **syndróm automatického dýchania**
(vôľovo nedokážu ovplyvniť ventiláciu)
- **Automatická kontrola** – bulbospinálne dráhy
vo ventrolaterálnom povrazci
poškodenie: **syndróm Ondinovej kliatby**

Ondina - vodná víla, ktorá zakliala muža kvôli nevere, odňala mu všetky automatické funkcie...aj dýchanie...

- Kompresia predĺženej miechy patologickým procesom alebo postihnutie bulbospinálnych dráh
- Kongenitálny (vrodený) centrálny hypoventilačný syndróm – primárna alveolárna hypoventilácia
- Poškodenie mozgového kmeňa v oblasti vstupu aferentácie z chemoreceptorov
- **Ľudia s touto chorobou „nesmú zaspáť“ alebo musia spávať pripojení na ventilačné dýchacie systémy**

Regulácia dýchania

- Do regulácie dýchania pri určitých emocionálnych stavoch sa zapájajú aj **limbické štruktúry**
- zmeny dýchania pri vzrušení spojené s hyperventiláciou, modifikované dýchanie pri plači, smiechu

Hypotalamus – centrum riadenia autonómnych funkcií

- zmena aktivity H. zmeny dýchania

Ochranné reflexy dýchacích ciest

- Kratschmerov apnoický reflex
- receptory n.trigeminus v sliznici nosa: ochrana respiračných orgánov pred chemickými škodlivinami
apnoe, laryngokonstrikcia, bronchokonstrikcia
- Ponárací reflex – receptory tváre: chlad apnoe .....
- Laryngálny chemoreflex – apnoe, laryngokonstrikcia, bradykardia... prehltanie

Obranné reflexy dýchacích ciest

- Kýchanie – mechanické alebo chemické dráždenie sliznice nosa
- Kašlanie – mechanické alebo chemické dráždenie laryngálnej a tracheobronchiálnej sliznice (kašlové receptory-vetvenie dých.ciest)
- Exspiračný reflex – vyvoláme dráždením hlasiviek
- začína bez inspíria – exspiračným nárazom
- zabránenie vpadnutiu cudzích telies v hlasivkách do dých.ciest + odstraňovanie hlienu

Pekný deň .....

